
Gènesi i primera adjudicació del Premi Crexells. Notes sobre cultura i novel·la en el tombant dels anys vint als trenta¹

per Margarida Casacuberta

A final de 1935, el jove crític i poeta Joan Teixidor iniciava un comentari sobre la concessió del quart Premi Folguera a Josep M. de Sagarra amb uns paraules destinades al «futur imaginari historiador» que, anys a venir, dedicaria temps i esforços a reconstruir la trajectòria dels tres premis literaris per excel·lència de la Catalunya dels anys trenta: el Premi Joaquim Folguera, de poesia, el Premi Ignasi Iglésies de teatre i el Premi Joan Crexells, de novel·la. La història dels dos darrers —pronosticava Teixidor des de les pàgines del setmanari «Mirador»—,² «més rica de vicissituds dramàtiques, de xafarderies i àdhuc d'inconveniències», per força s'havia de prestar molt més a la «crítica i a la censura» del futur estudiós que no pas la del Premi Folguera. Amb aquesta afirmació, el crític pretenia formular tota una sèrie de consideracions sobre el caràcter de reconeixement públic de què s'havia revestit, durant els primers anys d'existència, el premi de poesia. Reconeixement d'uns determinats models, però, sobretot, d'una tradició poètica plenament consolidada en quant havia propiciat l'aparició de poetes com Carles Riba, Josep Carner, Josep M. López-Picó i Josep M. de Sagarra, els quatre noms que necessàriament havien de

1. Aquest article ha estat realitzat en el marc del projecte *Novella i societat catalana als anys trenta*, coordinat i dirigit per Jordi Castellanos (DGICYT núm. PB91-0498). Agraïixo a Marina Gustà el seguiment constant de la recerca i de la redacció del text.

2. Joan TEIXIDOR, *Premi Folguera 1935. Josep Maria de Sagarra*, «Mirador», núm. 358 (26-XII-1935), p. 4.

protagonitzar els primers quatre veredictes d'un premi destinat, més que no pas a guardonar un llibre de poemes concret, a distingir unes trajectòries personals ja molt marcades sense que ningú no hi tingués res a objectar.

El Crexells, en canvi, igualment com l'Ignasi Iglésies, semblava condemnat a provocar indefectiblement la polèmica.³ fou declarat desert el primer any d'adjudicació, el 1928; provocà una pugna aferrissada entre els partidaris de dos models narratius enfrontats l'any següent, i, després de dos anys de relativa tranquil·litat, fou motiu d'una altra polèmica a causa de l'entronització d'una novel·la que no tan sols era considerada dubtosa des del punt de vista de la moral, sinó que ho era també en relació amb el gènere.⁴ Tanmateix, l'ambient conflictiu que envoltava el premi va arribar als límits del paroxisme amb la proclamació, el 30 de març de 1935, del veredicte que atorgava el Premi Crexells 1934 a una autora jove i, per a segons qui, gairebé desconeguda, mentre l'obra d'alguna promesa aparentment indiscutible quedava en un revoltant segon terme.⁵ Així, quan Teixidor va publicar el seu article a «Mirador», feia ja mesos que la concessió del darrer Premi Crexells era objecte de comentaris més o menys insidiosos que denunciaven el perill que el primer dels premis de la Generalitat no s'acabés convertint en un mecanisme per a l'entronització de la mediocritat.⁶ On eren els models novellístics equivalents als que oferien, en el terreny de la poesia, els quatre poetes anteriorment esmentats? S'havia exhaurit, amb la concessió dels primers Crexells a Joan Puig i Ferrer, Miquel Llor, Prudenci Bertrana, Josep M. de Sagarra i Carles Soldevila, la nòmina de novellistes catalans virtualment guardonables? Quin sentit tenia, en definitiva, la concessió del premi: l'estimulació de la producció novellística, com s'havia dit en un primer moment, o la consagració de reputacions?

Aquestes i altres preguntes, que foren objecte de debat periodístic i tema habitual de tertúlia la primavera de 1935, no feien sinó treure a la llum una qüestió que, en realitat, es feia sentir permanentment entre els bastidors de la cultura en la Catalunya dels anys trenta: els límits reals del panorama cultural català. Aquests límits es retallaven amb una gran nitidesa en el marc d'una nova conjuntura política que havia incorporat, com si d'un altre punt del programa es tractés, la necessitat d'afavorir l'expansió de manifestacions literàries i artístiques que fins aleshores havien depès gairebé exclusivament de la iniciativa patriòtica particular. Arran de la proclamació de la República i la constitució del Govern de la Generalitat, la Conselleria de Cultura havia assumit una part important de les iniciatives culturals que funcionaven a Catalunya. També en va promoure de pròpies, tot recollint projectes que

3. Hi ha ben poca bibliografia sobre un tema tan interessant com el Premi Crexells, la història del qual constitueix, sens cap mena de dubte, un dels possibles eixos vertebradors de la història de la novel·la a Catalunya durant els anys de màxima esplendor pel que fa a la producció novellística. Una aportació reculada d'Anna SALUDES, *El premi literari Joan Crexells*, «Revista del Centre de Lectura», núm. 229 (novembre-desembre de 1971), ps. 1.088-1.089; un lamentable llibre de M. SANS ORENGA, *Breu història de l'Ateneu Barcelonès (amb tot el que fa referència al Premi Crexells)* (Barcelona, L'Avenç, 1983) (2a edició ampliada a Lleida, Editora del Pallars, 1987), i un article-recordatori d'Isidor CONSUL, *Sobre la història del Premi Crexells*, «Serra d'Or», núm. 402 (juny de 1993), ps. 35-37.

4. Fou *Vida privada*, de Josep M. de Sagarra, la novel·la que obtingué el Premi Crexells 1932.

5. El lliurament dels premis de la Generalitat fou ajornat, per motius polítics estretament relacionats tant amb els Fets d'Octubre i la repressió posterior com amb els canvis que va comportar, al capdavant de la Generalitat, l'adveniment de les dretes al poder. D'altra banda, val a dir que l'autora jove és Maria Teresa Vernet, guanyadora del Premi Crexells 1934 amb la novel·la *Les algues roges*. Qui se'l disputava, tanmateix, eren Joan Puig i Ferrer i Sebastià Juan Arbó.

6. No cal dir que, mentre es plantejava la situació en aquests termes, ben pocs detractors del conflictiu veredicte van deixar de manifestar que l'obra guardonada era d'una gran qualitat. Vegeu, entre altres, Manuel BRUNET, *La crisi literària*, «La Veu de Catalunya» (2-IV-1935).

tot just s'havien començat a perfilar,⁷ però els resultats, ben lluny de respondre, com a mínim a curt termini, a les expectatives creades, van ser força més minsos que no s'esperava. Els índexs de venda de llibres, per exemple, havien baixat ostensiblement en relació amb els anys de la Dictadura primoriverista; algunes iniciatives editorials van fer aigües en el tombant de la dècada dels anys vint als trenta, altres continuaven necessitant un mecenes per tal de sobreviure, i si una cosa quedava prou clara era que el mercat cultural català no havia assolit, ni de bon tros, encara, la tan cercada normalitat.⁸

La novella, el gènere de consum per excel·lència, constituïa un dels principals indicadors de les constants vitals de la cultura catalana d'aquells moments. La idea de crear un premi per tal de promoure'n el conreu demostra fins a quin punt els destins del gènere anaven lligats, segons els intel·lectuals de l'època, a preocupacions molt més generals sobre el funcionament d'una cultura. A l'entorn de la novella i del Premi Crexells es debateren, doncs, temes que, en general, ben poca cosa tenien a veure amb qüestions que afectessin els mecanismes interns del gènere. Per contra, temes d'abast socio-cultural com les relacions literatura - públic lector, el món editorial, el sentit dels premis literaris, els ponts amb la tradició novellística immediata, el paper de la crítica, la dinàmica generacional, a més de les polèmiques —esdevingudes ja una constant— entre l'art i la moral i la novella rural i ciutadana, feien acte de presència en la pràctica totalitat dels comentaris que la concessió del Crexells, punt de referència ineludible de l'activitat cultural de l'any, propiciava una convocatòria rere l'altra. De final de 1927,⁹ moment en què es gestà la idea del premi, fins a començament de 1939, quan aquest va desaparèixer juntament amb totes les altres manifestacions públiques de la cultura catalana, el Premi Crexells constituï, com veurem tot seguit, un dels principals eixos al voltant dels quals s'anava construint una cultura que, malgrat les tensions, hom no pot dubtar a qualificar de dinàmica i, cada vegada més, de moderna.

LA GÈNESI DEL PREMI JOAN CREXELLS EN EL MARC DE LA POLÈMICA SOBRE LA NOVEL·LA

El problema de la novella, entès com un problema de cultura, s'havia convertit en un dels principals cavalls de batalla de la revisió del passat cultural que la intel·lectualitat catalana es proposà de portar a terme sobretot arran de la implantació, l'any 1923, de la Dictadura de Primo de Rivera. Des d'aquesta perspectiva, un

7. És el cas, per exemple, del Premi Ignasi Iglésies, la creació del qual, tot sovint considerada una inspiració de Prudenci Bertrana, ja havia estat plantejada des de les pàgines de la revista «L'Andreuenc» —posteriorment «Trellall»— uns quants anys abans. Vegeu-ne la concreció a *Noves: El Premi Ignasi Iglésies*, «Trellall», núm. 3 (1-II-1930), s.p.; Prudenci Bertrana va convertir el discurs de l'àpat d'homenatge que hom li va oferir amb motiu d'haver-li estat concedit el Premi Crexells 1931 en un al·legat a favor de la creació d'un premi de teatre dedicat a Ignasi Iglésies.

8. En comparació amb els darrers temps de la Dictadura primoriverista, els primers anys de la República es van caracteritzar, pel que fa a la situació del mercat literari en català, per un cert decandiment. El desengany, tot i la manca de fonaments reals que abonessin una tal percepció, es féu general, com ho demostra el concorregut debat que va acaparar, des de la proclamació de la República fins als darrers anys de la dècada dels trenta, el panorama cultural. Un debat que girava a l'entorn de l'existència o no existència d'allò que ben segur tothom coneixia com «la crisi del llibre». Una de les reflexions més interessants sobre el tema, entre la ingent quantitat d'articles apareguts a la premsa de tots colors, és deguda a Armand Obiols. Vegeu Armand OBIOLS, *La crisi*, «La Publicitat» (22-XII-1931); *Crisi del llibre* (31-XII-1931), i *La crisi del llibre* (7-I-1932).

9. Segons Pla, la primera notícia sobre el Premi Crexells va aparèixer en un dels seus articles. Vegeu Josep PLA, *La institució del Premi Joan Crexells*, «La Publicitat» (9-XII-1927).

cop liquidada la maquinària noucentista i en uns moments de pèrdua generalitzada de punts de referència —sobretot per aquells intel·lectuals que havien participat molt directament en l'engranatge polític-cultural—, es feia possible de començar a valorar amb una certa distància determinades preses de posició i actuacions concretes que havien desembocat, en alguns casos, en un carreró sense sortida. Posicions que, com ja sabem,¹⁰ hom va començar a qüestionar i a matisar a partir, aproximadament, de 1917. Una d'aquestes actituds implicava molt directament les relacions entre literatura i públic lector, que hom va haver de replantejar de manera dràstica respecte dels anys de predomini del Noucentisme, tal i com demostra la creació, sobretot durant la segona meitat de la dècada dels anys vint, de diverses col·leccions «populars» de novella —la «Biblioteca A Tot Vent» de l'Editorial Proa, la col·lecció popular «Les Ales Esteses» o la «Biblioteca Univers» de la Llibreria Catalònia— i d'altres gèneres «mengívols» com els que, segons Josep Pla, havien de fer rendible, per exemple, una editorial de les característiques de Diana, especialitzada en «prosa».¹¹ Calia normalitzar un mercat literari que, des del tombant de segle, s'havia sustentat fonamentalment damunt d'uns ben poc fermes pilars ideològics. Per això, i malgrat els tocs d'alerta com el que Carles Riba va proferir l'abril de 1925 a través de la conferència *Una generació sense novella*,¹² en el marc de les discussions que van acompanyar el procés de liquidació del Noucentisme, la tendència imperant consistia a captar indiscriminadament el gran públic per a la literatura en català, sobretot a través d'aquest gènere. La sentència d'Agustí Esclasans, «al públic —selecte i vulgar, i al de Catalunya sobretot, cal donar-li tot: del rosa al blanc, del roig al verd, de la prosa al vers; i del cim de la moralitat al cim de la immoralitat... Si no li donem nosaltres li donaran —li donen ja fa temps— els altres»,¹³ constituïa un dels principals punts de referència de les noves relacions escriptor - públic lector, unes relacions que per força havien d'anar acompanyades d'una política editorial més agressiva i de l'eficàcia de campanyes publicitàries com les que, a partir de la celebració del *Dia del Libro* instaurat el 7 d'octubre —aniversari de la mort de Cervantes— de 1926 pel règim dictatorial, van proliferar a la premsa catalana(-ista) de tots els colors.

Els anys immediatament anteriors a la proclamació de la República van ser dels més favorables pel que fa al mercat del llibre en català. La reacció contra el règim i, per tant, el component patriòtic esdevingueren uns catalitzadors immillorables per a la dinamització d'un mercat que tant la pseudo-oficialització de la política i la cultura catalanes en temps de la Mancomunitat com les circumstàncies derivades de la Gran Guerra europea havien, pel cap baix, virtualitzat. Una nota apareguda a «L'Esquella de la Torratxa» l'agost de 1929¹⁴ constatava, tot reportant paraules del vell editor Antoni López, que, en cinc anys, havia augmentat sensiblement la venda de llibres catalans. «On més es nota el *Dia del Llibre* és a Barcelona», puntualitzava l'autor de la nota abans de fer l'apologia de la figura del llibreter i de l'editor en re-

10. És de referència obligada, quan es parla del tema de la novel·la durant els anys de primàcia noucentista, l'estudi d'Alan YATES, *Una generació sense novella?* (Barcelona, Edicions 62, 1975).

11. Vegeu el pròleg amb què Josep PLA encapçala *Coses vistes* (Barcelona, Editorial Diana, 1925).

12. Pel que fa a la situació i al sentit d'*Una generació sense novella*, de Carles Riba, vegeu les matisacions que fa Jordi Castellanos a la interpretació d'Alan Yates: Jordi CASTELLANOS, *Carles Riba i la novel·la, Actes del Simposi Carles Riba* (Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1986), ps. 255-263. Val a dir que la conferència ribiana, mal considerada en general com el punt de partida del gènere novel·lístic durant els anys vint, es convertí en un referent indispensable en el procés de gestació del Premi Crexells. La interpretació distorsionada del sentit de la intervenció de Carles Riba en la polèmica sobre la novel·la cal imputar-la, per tant, als mateixos coetanis de Riba.

13. Agustí ESCLASANS, *L'editor fantàstic*, «La Revista» (juny de 1925).

14. *Els llibres*, «L'Esquella de la Torratxa», núm. 2.614 (9-VIII-1929), ps. 493-494.

lació amb l'evolució positiva del mercat: «El nostre poble llegeix, i llegeix cada dia més. Per fortuna, hi ha una excel·lent orientació en les direccions de les nostres editorials, i tothom llegeix bons llibres, bones traduccions.» I continuava: «Per fortuna, contra el que diuen els simplistes, els llibreters són la gent més útil per al comerç de llibres. Els llibreters i els editors són gent que ací, a Catalunya, han servit per molt més que per vendre simplement llibres. Han servit per a educar el públic a comprar-ne.» Els uns i els altres tenien reservat, segons això, un paper cabdal en la modernització del panorama literari, una modernització que no es concebia sense la potenciació de la novella: «Ens falta la novella. Però els novel·listes no poden néixer com els bolets. Cal fer-los, cal educar-los, cal donar-los una instrucció ferma i vitalíssima. Els novel·listes sortiran; però sortiran ara, que hi ha editorials comprensives, i directors que saben llegir llibres.» I premis que els estimulaven, podríem afegir, ja que, tot i haver estat declarat desert, l'any de vida que tenia el Premi Joan Crexells en el moment d'aparèixer aquesta nota ja havia aconseguit d'atreure, segons es deia, alguns escriptors cap al terreny de la novella.

La idea de crear un premi per tal de promoure el conreu del gènere va sorgir, a final de 1927, de la tertúlia de l'Ateneu presidida per Joaquim Borralleras.¹⁵ Segons Josep Pla, testimoni d'excepció de la gènesi d'aquesta idea, «algú sortí a parlar del premi Goncourt, l'adjudicació del qual per al present any, els diaris portaven. Tothom sap què és el premi Goncourt. És l'esdeveniment literari anual més important de França. L'escriptor que el rep pot considerar-se com un home gairebé feliç. El gran públic considera el judici dels acadèmics no oficials com una cosa molt important; el mecanisme interior de l'Acadèmia per altra part ofereix tantes garanties al lector, que els tiratges que es fan dels autors afavorits amb la distinció és formidable».¹⁶ D'aquí a preguntar-se «¿I per què no hem de fer els possibles per tenir una cosa semblant en aquest país? Per què no ho provem?», hi havia només un pas, que el redactor en cap de «La Publicitat», Carles Capdevila, va propiciar tot seguit amb l'assentiment immediat dels altres membres de la reunió. Tenint en compte que, per altra banda, calia trobar la manera més adequada d'homenatjar el filòsof Joan Crexells, mort prematurament el 13 de març de 1926, la idea —també planiana—¹⁷ de batejar el premi de novella amb el nom de l'intel·lectual desaparegut fou acollida amb gran satisfacció per tothom, ja que, en realitat, una iniciativa com aquella suposava abordar directament un dels temes que, durant tota la dècada dels anys vint, s'havia mantingut permanentment d'actualitat en els cercles intel·lectuals: la vitalitat de la cultura catalana. Com va dir Josep M. Junoy en l'article d'adhesió a la proposta sorgida de l'Ateneu, l'organització del Premi Crexells demostra que «s'està creant una atmosfera. S'està formant un ambient favorable a la declosió d'una sèrie de projectes enormement interessants. El balanç actual de la nostra situació literària i artística és un balanç evidentment encoratjador. Les nostres principals tares es van atenuant; els nostres defectes més característics es van corregint. De tant en

15. La rellevància del Dr. Borralleras en el procés de gestació del Premi Joan Crexells queda palesa a l'article de Francesc MADRID, *Un premi literari*, «L'Esquella de la Torratxa», núm. 2.536 (27-I-1928), p. 59.

16. Josep PLA, *La institució del premi Joan Crexells*. Molt semblant és la informació que en reporta Josep M. JUNOY des de la seva tribuna a «La Veu de Catalunya». Vegeu *Les idees i les imatges: Un premi-aniversari* (11-XII-1927). També M. SANS ORENGA, *Breu història de l'Ateneu Barcelonès (amb tot allò que fa referència al Premi Crexells)*, ps. 53-57.

17. *Ibid.* Contertuli d'excepció de la penya de l'Ateneu, Joan Crexells va esdevenir, amb la seva mort prematura i la consegüent mitificació de la seva figura i de la seva obra, un dels punts de referència clau de la normalització cultural dels anys trenta.

tant, diríeu que es clava una fita definitiva en el decurs ininterromput del nostre espiritual avançament».¹⁸

De la penya de l'Ateneu va sortir també el mecanisme que havia de regular el funcionament del premi. Una comissió gestora constituïda per Enric Jardí, Joaquim Borralleras, Pere Rahola i Carles Capdevila fou l'encarregada de redactar-ne els estatuts. S'acordà, a grans trets, que la quantitat destinada al Premi Joan Crexells s'obtingria per subscripció entre un nombre indeterminat de persones que s'havien de comprometre a fer efectiva en una sola vegada una quota mínima de cent pessetes. El premi no seria atorgat fins que no hagués estat reunida la quantitat, també mínima, de deu mil pessetes que asseguraria el lliurament, l'endemà mateix de fer-se públic el veredict, de cinc mil pessetes a l'autor guardonat. Dels diners restants, una part seria destinada a la publicació de l'obra premiada, en cas que aquesta fos inèdita, i l'altra passaria a un fons de reserva dipositat en un banc de la ciutat en nom de la Comissió Gestora. Pel que fa al Jurat qualificador, aquesta mateixa Comissió quedava encarregada de convocar els contribuents al premi durant la segona quinzena de gener al local de l'Ateneu Barcelonès o en qualsevol altre indret prèviament acordat per tal d'escollir-ne els components. El Jurat, designat per votació, havia de ser format per set membres actius i tres de suplents¹⁹ i es preveia que mantingués la seva funció durant un període de tres anys. Cada any, el dia de Santa Llúcia a la tarda, el Jurat es constituïria a l'Ateneu Barcelonès i, sota la presidència del membre de més edat, es procediria a la concessió del premi al millor «llibre de prosa» —inèdit o publicat— escrit en llengua catalana durant un període de temps —un any— que acostumava a anar d'octubre a octubre.

Per al primer Jurat del Premi Joan Crexells, foren elegits els següents membres: Pompeu Fabra (president), Carles Rahola, Josep M. López-Picó, Agustí Calvet «Gaziel», Josep M. Junoy, Carles Riba (vocals) i Just Cabot (secretari).²⁰ Lluís Nicolau d'Olwer, Vicens Solé de Sojo i Marià Rubió i Tudurí, per la seva banda, van ser designats suplents. Tots ells, enmig d'una expectació relativa,²¹ procediren, el 13 de

18. Tot i que la iniciativa del Premi Crexells cal circumscriure-la dins l'àrea d'influència de la penya de l'Ateneu i del diari «La Publicitat», on van aparèixer, a partir del desembre de 1927 i fins a la concreció de les bases del futur premi, la major part de notes informatives sobre l'acolliment que havia obtingut arreu de Catalunya, cal no oblidar que la Redacció de «La Veu de Catalunya» va abonar immediatament la iniciativa. Vegeu, en aquest sentit, Josep M. JUNOY, *Les idees i les imatges: Un premi-aniversari*, tot just citat.

19. Els membres del Jurat havien de tenir més de vint-i-cinc anys, havien d'haver publicat un llibre en català o tenir acreditada competència suficient o estar en possessió d'un títol acadèmic. Vegeu M. SANS ORENGA, *Breu història de l'Ateneu Barcelonès*, p. 56.

20. Els membres del Jurat del primer Premi Crexells són representatius d'un ampli ventall de grups culturals especialment actius en el tombant de la dècada dels anys vint als trenta: Carles Riba hi era com a representant del grup de «La Publicitat», igualment com Carles Rahola, que constituïa, a més, la representació de «comarques»; Agustí Calvet, com a crític de «La Vanguardia»; Josep M. López-Picó hi representava «La Revista»; Josep M. Junoy, «La Veu de Catalunya» i «La Nova Revista», i Just Cabot, el més jove, en aquests moments era també redactor de «La Publicitat». Pel que fa al president del Jurat, Pompeu Fabra, val a dir que la concessió del càrrec tenia un sentit emblemàtic. En aquests moments, Fabra, objecte de múltiples homenatges, era considerat un dels principals creadors de la moderna llengua literària. És interessant de notar el fet que el Jurat del primer premi destinat a potenciar la novel·la no tingui com a president una figura emblemàtica en relació amb el gènere.

21. Fonamentalment van ser «La Publicitat», «La Veu de Catalunya» i «La Nau» les tribunes públiques que es feren ressò de les vicissituds del premi, sense oblidar, tanmateix, el ressò comarcal. Vegeu *El Premi Joan Crexells*, «La Publicitat» (11/22/24-XII-1927). El diari esmenta totes i cadascuna de les revistes de fora de Barcelona que opinaren sobre la creació del premi: «Diari de Girona», «El Dia» (Terrassa), «Diari de Sabadell», «Saba Nova» (Rubí), «Art Novell», entre altres. Arran del veredict, l'ambient es va animar, sens dubte, com ho demostra la major expectació que despertà la següent convocatòria del premi.

desembre de 1928, a escollir la millor novel·la de l'any. La deliberació fou llarga i, des del punt de vista dels resultats, poc fructífera, ja que la primera convocatòria del premi que havia d'incentivar el conreu del gènere més desassistit de la moderna literatura catalana era declarada deserta. El veredictes havia estat contundent: de les divuit obres inèdites presentades, cap no havia assolit els vots necessaris per tal de sortir guanyadora; entre les obres publicades —susceptibles, segons les bases, d'entrar en concurs si la valoració dels inèdits no resultava efectiva—, tres havien estat distingides pel Jurat. Cap, però, no s'adaptava a «l'esperit de la Fundació, el qual és —aclaria el veredictes— estimular preferentment la novellística catalana».²² Què havia passat?

UN PREMI DE NOVEL·LA?

Dels divuit originals presentats a la convocatòria del Crexells,²³ tres havien estat eliminats d'entrada pel fet de no avenir-se a les condicions dels estatuts: *L'enemic de si mateix*, d'Alfons Maseras, i *Adelfa*, de J. Massó i Ventós, per no arribar a les dues-centes pàgines exigides com a mínim; *La dansa de les disfresses*, de ***, pel fet de ser presentada amb pseudònim.²⁴ De les quinze restants, cap no havia obtingut els quatre vots exigits. Es feren tres votacions: a la primera, *Llibreta de foraster*, de Josep Lleonart, obtingué tres vots que res no van poder fer davant l'abstenció de quatre membres del Jurat; a la segona, dels quatre vots en blanc, un va anar a parar a *L'home que es va perdre*, de Francesc Trabal. La tercera votació es mantingué inalterable. Exhaurida, amb les tres votacions, la possibilitat de premiar una obra inèdita, el Jurat va haver de recórrer a l'altra opció que contemplaven els estatuts del Premi Crexells: valorar els «llibres de prosa» publicats durant l'any. *Cartes de lluny*, de Josep Pla, *Vida interior d'un escriptor*, de Joan Puig i Ferrer, i *Històries de la carn i de la sang*, d'Agustí Esclasons, foren les obres destacades explícitament en el veredictes, encara que, a l'hora de la veritat, fossin desestimades pels vots de cinc dels membres del Jurat que consideraven inadmissible premiar unes obres que, segons deien, de cap manera no podien passar per novel·la.

El seguiment, ni que sigui superficial, de les votacions del primer Premi Joan Crexells permet de veure, amb una gran claredat, les contradiccions existents a les mateixes bases del premi.²⁵ Unes contradiccions que tenen a veure molt més amb els objectius últims d'aquest que no pas amb meres qüestions de procediment formal. He intentat de destacar, en la sinopsi argumental de la deliberació dels membres del Jurat, que hi havia una contradicció fonamental entre el que hom anomena «l'espe-

22. El «Premi Joan Crexells»: *El veredictes*, «La Publicitat» (14-XII-1928).

23. Aquest va ser el primer i únic any que es va fer pública la llista d'obres inèdites presentades al Premi Crexells: *Fàbriques*, de Jordi Baldrich; *Els dos Enrius*, de Tomàs Barri; *Notes ciutadanes i vilatanes*, de Josep Buxadé; *Amor lliure (Un cas pràctic)*, de Francesc Cid Forment (Sisquet del Carril); *L'auca del viatjant*, de P. Colomer i Fors; *Malastre*, de Josep F. Ferrer Coll; *Història de la literatura catalana*, de Manuel García; *Flama, brasa, cendra*, de Pau Grieria i Guy; *Llibreta de foraster*, de Josep Lleonart; *Ninots de serradures*, d'Antoni Lluch i Lluch; *L'enemic de si mateix*, d'Alfons Maseres; *Adelfa / Terra Catalana*, de Josep Massó i Ventós; *Batalla d'ànimes*, de M. Roger i Crosa; *El camí de la vida*, de Ramon Saladríguez; *Angoixes juvenils*, de Manuel Tolosà Surroca; *L'home que es va perdre*, de Francesc Trabal, i *La dansa de les disfresses*, de ***.

24. Del Premi «Joan Crexells», «La Publicitat» (15-XII-1928).

25. Vegeu-les, comentades per Joaquim Borralleras, a *Informacions diverses: El «Premi Joan Crexells»*. Joaquim Borralleras ens parla de la institució i concessió d'aquest nou premi literari, «La Veu de Catalunya» (1-VII-1928). Vegeu també les observacions que fa Francesc MADRID a *Un premi literari*, p. 59. L'aleshores director de «L'Esquella» s'avançava, en aquesta crònica del gener de 1928 esmentada més amunt, al problema.

rit de la Fundació» —promoure el conreu de la novella— i el fet que als estatuts del premi aparegués l'expressió «llibre de prosa» en la formulació concreta d'aquest es- perit. L'ambigüitat existent entre els conceptes de *prosa* i *novella* —un dels termes de la polèmica sobre el gènere que, de fet, emmarca la creació del Premi Crexells—²⁶ constitueix la causa principal dels problemes que va presentar el veredict. No tan sols pel fet que, com a conseqüència de l'ambigüitat, una part important de les obres que van concórrer al premi no tinguessin res a veure amb el gènere que, en principi, calia afavorir, sinó perquè fins i tot hi havia alguns components del Jurat que no veien amb bons ulls que l'obra a premiar hagués de ser forçosament una novella. Així, el conflicte entre *prosa* i *novella* continuava actiu en els mateixos termes en què havia estat plantejat prop de deu anys abans i gairebé amb els mateixos protagonis- tes, alguns dels quals ara formaven part del Jurat del Premi Crexells. Manuel Brunet va dedicar un vague comentari a les discussions entre bastidors que aquest tema va generar, entre els components del Jurat, la mateixa tarda del veredict.²⁷ Van ser, tanmateix, molt més saborosos els comentaris que començaren a proferir, allí mateix a l'Ateneu, els assistents a la lectura del veredict: els parers s'havien dividit entre els qui defensaven que el Premi Crexells havia de ser positivament un premi destinat a la promoció d'«una branca malaltissa de la nostra literatura» i aquells que conside- raven que, si s'optava per aquesta via, «d'aquí a vint anys la llista de novel·les pre- miades pot demostrar que el Premi Crexells no ha estat al nivell del conjunt de la nostra literatura». Aquests darrers argüien, a més, com un tret inherent a la socie- tat catalana, mancada de «l'instint de la composició i de la construcció», la impos- sibilitat de generar una tradició novellística sòlida. Però no es tractava només d'això: a la base de molts d'aquests arguments contraris a la novella hi havia una mateixa idea, relacionada directament amb el problema de la professionalització de l'escrip- tor, i una manera molt semblant de formular-la, a través de la crítica directa a una de les bases del premi.

Així, i val a dir que en aquest punt just coincidien tant novellistes com detrac- tors del gènere, la crítica es dirigia a la base segons la qual el Premi Crexells s'ator- garia a una obra «preferentment inèdita» i només subsidiàriament es tindrien en consideració els llibres publicats durant l'any. Aquesta decisió propiciava —i en això coincidien Manuel Brunet, Josep Pla, Prudenci Bertrana, «Gaziel», Joan Estelrich, entre d'altres—²⁸ la reproducció de tota una sèrie de tics d'arrel clarament jocflora- lesca que l'única cosa que feien era assegurar la mediocritat de les obres presentades i provocar, si el Jurat era tal com cal —i val a dir que tots els comentaristes del Pre-

26. És especialment significatiu l'article d'A. ESCLASANS, *Entorn del «Premi Joan Crexells»: Parau- les i fets*, «La Nau» (17-I-1929), on la confusió és flagrant: parla, sempre, de «prosa novellística» i, a l'hora de justificar la seva opinió sobre la vitalitat de la novella a Catalunya, fa referència a un pastitx d'autors que han dedicat els seus esforços no pas al gènere narratiu per excel·lència, sinó a la narració breu i al conte.

27. Pel que fa a les discussions entre els membres del Jurat, vegeu Manuel BRUNET, *El «Premi Joan Crexells»*, «La Publicitat» (14-XII-1928).

28. Vegeu, per ordre de participació en la polèmica, a banda de Manuel BRUNET, *El «Premi Joan Crexells»*, anteriorment citat, Josep FARRAN I MAYORAL, *A l'entorn del Premi Crexells: Consideracions gene- rals*, «La Veu de Catalunya» (18-XII-1928); Prudenci BERTRANA, *A l'entorn del Premi Crexells: Ni amb tot l'or del món!*, «La Veu» (18-XII-1928); GAZIEL, *Vida literària: Notas a un premio*, «La Vanguardia» (21-XII-1928); J. ESTELRICH, *Entorn del premi Joan Crexells (I-III)*, «La Veu de Catalunya» (23/25/27- XII-1928); Josep PLA, *** *Indiscrecions sobre el Premi Crexells*, «La Veu de Catalunya» (28-XII-1928), i *Joaquim Martorell*, «La Veu de Catalunya» (2-I-1929); Joan PUIG I FERRETER, *És així*, «La Publicitar» (2- I-1929), i *Novellistes*, «La Publicitat» (10-I-1929); A. ESCLASANS, *Entorn del «Premi Joan Crexells»: Pa- raulles i fets*, esmentat més amunt.

mi van deixar immaculada la reputació del Jurat—²⁹ que el premi romangués indefinidament desert. Les cinc mil pessetes que atorgava el Crexells havien de correspondre a aquells qui, en paraules de Pla,³⁰ «treballen gairebé de franc, lluitant amb el públic, amb els editors, amb la desorganització econòmica, amb els principis idiomàticament igualitaris de molta part de la crítica, amb la incomprensió d'una gran part de la premsa», i no pas als genis virtuals susceptibles d'ésser descoberts —o no— en un concurs literari. Genis, continuava Pla amb el fantasma dels Jocs Florals com a punt de referència, «que ho són a condició de romandre ignorats. De seguida que es donen a conèixer deixen d'ésser-ho». És evident que Pla tenia molt present, a l'hora d'escriure aquestes línies, el panorama ben poc galdós que presentava, amb excepcions, la llista d'inèdits presentats al Crexells.³¹ S'havien acabat les concessions als escriptors de diumenge a la tarda: el novellista era un professional i com a professional havia de ser tractat. Per tant, el guardó del Premi Crexells —que sobretot havia de permetre continuar la producció novellística a aquells qui ja s'hi dedicaven— calia que anés a parar als deu o dotze escriptors que havien fet del conreu de la novel·la una professió.³²

Com Bertrana, per exemple, que pocs dies abans que ho fes Pla, ja havia expressat, a «La Veu de Catalunya», la seva opinió com a novellista en actiu sobre la concessió del premi, i havia plantejat el problema de la novel·la des d'una perspectiva fonamentalment sociològica. El seu escepticisme congènit l'havia portat a qüestionar les expectatives que hom havia creat a l'entorn del guardó, en relació, sobretot, amb el problema econòmic del novellista,³³ un problema que, sens cap mena de dubte, no aconseguiria de resoldre el Premi Crexells: «A la pregunta "No feu res pel 'Premi Crexells'" segurament us respondria: Si el sastre, l'adroguer, la marmellera, el flequer i la mestressa del pis tinguessin entusiasmes literaris i llarga paciència, llavors faria un cop de cap. Ara, tal com van les coses i l'experiència m'aconsella, no puc exposar-me que, després de dejunar un any i mig, em rebolquin.»³⁴ Bertrana s'havia proposat de fer saber als lectors del diari la gran quantitat de temps que un novellista esmerçava en la construcció d'una novel·la, sobretot si s'havia de guanyar la vida amb altres ocupacions. Hom no s'havia d'escandalitzar, per tant, si en un any no havia aparegut cap obra guardonable pel Crexells: els bons productes, realitzats per professionals, necessitaven el seu temps, no el temps que marcava la convocatòria d'un premi literari.³⁵ Tanmateix, vist el panorama general, l'endèmica manca d'èxit

29. No cal dir que molts dels comentaris referents a la reputació del Jurat qualificador del primer Premi Crexells contenien una important dosi d'ironia. Des del proferit per la Redacció de «La Campana de Gràcia» —«El jurat molt honorable, molt competent, s'ha revelat amb un esperit de senyor Esteve» (*Notes marginals*, núm. 3.105, 22-XII-1928, p. 3)— fins als comentaris finíssims d'Armand Obiols, que, curiosament, apuntaven cap a la mateixa via: «Si la rotunda negació del jurat del Premi Joan Crexells no fou sinó la suma de les rotundes afirmacions dels seus membres, no és acceptable, malgrat els seus notoris caràcters d'hipòtesi, la següent frase d'un amic nostre sobre els set votants: —Diuem si el premi l'havien de pagar ells...» Vegeu *Buirac*, «La Nau» (11-I-1929). Vegeu també *A cau d'orella: El Premi Crexells*, «L'Esquella de la Torratxa», núm. 2.584 (4-I-1929), p. 868.

30. Josep PLA, *Indiscrecions...* Recollit a Josep PLA, *Caps i puntes* (Barcelona, Edicions Destino, 1983), ps. 329-331. Paraules que també podem trobar als textos d'Estelrich, de «Gaziel» i també de Bertrana.

31. Pel que fa al ressò jocflorallesc de les obres presentades al Premi Crexells 1928, vegeu J. FARRAN I MAYORAL, *A l'entorn del Premi Crexells: Consideracions generals*. Vegeu també Joan ESTELRICH, *Entorn del «Premi Joan Crexells»: Algunes consideracions II*, esmentats més amunt.

32. Comparteix també aquesta opinió un dels membres de la comissió organitzadora del Premi Crexells. Vegeu Carles CAPDEVILA, *Consagració o estímul*, «La Publicitat» (18-XII-1928).

33. Vegeu també, en aquest sentit, ROGER, *La Veu de la Rambla: El problema econòmic del novellista*, «La Veu de Catalunya» (18-XII-1928).

34. Prudenci BERTRANA, *A l'entorn del Premi Crexells: Ni amb tot l'or del món!*

35. Idea que abonava completament Joan PUIG I FERRETER a l'article *Novellistes*, ja esmentat.

que caracteritzava, com apuntava Carles Soldevila,³⁶ la novel·la catalana, Bertrana no tenia cap més altra sortida, davant del nou premi, que excusar-ne els errors i, en el fons, felicitar-se pel fet que havia estat creada una possible compensació per al novel·lista professional, un estímul,³⁷ en definitiva. Per això, conclouïa, «no cal tirar el barret al foc per la primera contrarietat. Paciència i esperança, senyors. Confieu que el Premi Crexells serà el força que extraurà un bell infant prodigi; si no avui, demà; si no demà, l'altre».

El segon punt de les bases que havia generat polèmica era el que estipulava que el Premi Crexells anava destinat a premiar un llibre en prosa, preferentment una novel·la. Ja ho hem vist: la confusió entre *prosa* i *novel·la* havia fet posicionar determinats sectors del món literari català a favor o contra el gènere narratiu per excel·lència. Les causes d'aquest posicionament tenien molt a veure amb factors extraliteraris, sobretot problemes de mercat. Gairebé mai, en el context de la polèmica apareguda a l'entorn del veredict del primer Premi Crexells, no es van plantejar qüestions d'ordre estrictament literari: la reflexió sobre la naturalesa de la novel·la, sobre tècniques i procediments narratius o sobre la mateixa modernització del gènere són temes absolutament inexplorats pels protagonistes del debat. I, tanmateix, dues obres van ser eliminades de la primera votació perquè no arribaven a les dues-centes pàgines que estipulaven les bases, mentre romania una obra de títol tan suggeridor, per a una novel·la, com *Història de la literatura catalana*, de Manuel Garcia. D'altra banda, *Vida interior d'un escriptor*, de Joan Puig i Ferrer, considerada una novel·la de rerefons autobiogràfic, va ser igualment foragitada de la votació dels llibres publicats perquè —es va dir— no responia als criteris que distingien la novel·la de qualsevol altre gènere literari, en aquest cas de l'estricta autobiografia.³⁸ Quins eren, doncs, aquests criteris?

Naturalment, les bases del premi no es pronunciaven en relació amb el concepte de novel·la, però els articles, els comentaris i les entrevistes aparegudes a l'entorn del veredict del Premi Crexells 1928 permeten, com a mínim, d'inferir els criteris acceptats tàcitament. D'entrada, i al marge de les experiències novellístiques modernes, el nombre de pàgines; després, el pes de la imaginació; en tercer lloc, el respecte per la convenció narrativa del Vuit-cents, i, finalment, la possibilitat de crear grans monuments literaris. Tot i que es començaven a insinuar, no va ser fins al cap d'un any que aquests criteris van entrar plenament en joc i van ser objecte, igualment, de debat. Tanmateix, cal tenir en compte la contradicció permanent entre els escrúpols que demostrava el Jurat a l'hora de distingir o eliminar les obres pel fet de pertànyer al gènere novellístic o no, i la impossibilitat de presentar amb totes les lletres el Premi Crexells com un premi de novel·la. En aquest sentit, val a dir que, arran de la primera convocatòria, foren moltes les veus que van denunciar el desencaixament entre els objectius del premi i el nom que el distingia i que van proposar de canviar-lo per un nom més adient, amb preferència relacionat amb algun novellista

36. Ho apuntava MYSELF, *Per què no tenim novel·la*, «La Publicitat» (19-XII-1928).

37. Pel que fa a la qüestió sobre si el Premi Crexells havia de ser una consagració o un estímul, vegeu, a banda l'article de Carles Capdevila esmentat més amunt, les observacions, altament crítiques, que B(aptista) X(URIGUERA) va exposar a *El premi Joan Crexells*, «Lleida», núm. 87 (10-I-1929), ps. 21-22. Compartien també aquesta opinió FRANCESC MADRID, *Després de l'acord*, «L'Esquella de la Torratxa», núm. 2.583 (21-XII-1928), p. 835, i FLORENCI, *Premi Joan Crexells*, «L'Andreuenc», núm. 93 (1-I-1929), p. 2.

38. Baptista Xuriguera, en nom de la tradició esquerrana en la qual s'inscrivía, reclamava el premi per a l'autor de *Vida interior d'un escriptor*, «digne mereixedor del premi que ens ocupa» com a novel·lista. B. X., *El premi Joan Crexells*, ps. 21-22. El mateix feia, des d'una perspectiva pretensament literària, A. ESCLASANS, *Entorn del «Premi Joan Crexells»: Paraules i fets*. Cal recordar, tanmateix, que el punt de partida d'Esclasans era el concepte «prosa novellística».

català emblemàtic. Pla, que havia proposat feia tot just un any el nom del filòsof desaparegut, abonà sense pensar-s'hi gaire la proposta de «Gaziel» de canviar-lo per «Joanot Martorell» i deixar el de «Joan Crexells» per a un futur premi d'assaig.³⁹ El to irònic que emprà Josep Pla en aquest article fa pensar maliciosament que, en començar les converses per a la creació del Premi Crexells, la seva intenció no havia estat mai destinar-lo únicament i exclusivament a la novel·la, com semblava que s'havien entestat a fer els membres del Jurat. De fet, Pla havia vist, suposo amb consternació, com les seves *Cartes de lluny*, qualificades d'«obra excepcional» pel Jurat, no podien obtenir les cinc mil pessetes del premi per una simple i vaga qüestió d'«esperit de la Fundació», perquè les bases, en realitat, parlaven només de «prosa». No és aquest el cas de «Gaziel», que, si bé pretenia posar el premi de novel·la per excel·lència sota la invocació dels grans novel·listes catalans,⁴⁰ perquè, de fet, identificava el gènere amb la més pura tradició vuitcentista, a l'hora d'establir què calia premiar es referia indistintament a «*la novela, la narración y el cuento literario*».⁴¹

Després del resultat del primer Premi Crexells, doncs, allò que de manera immediata es va haver de canviar van ser algunes de les bases dels estatuts. Com a més important,⁴² al costat de l'obligatorietat de concedir el premi, es van equiparar obres inèdites i obres publicades. Tanmateix, i pel que fa al conflicte entre *novella* i *prosa*, l'ambigüïtat es mantenia absolutament, fins al punt que, segons els nous estatuts, «aquest premi serà anual i es cedirà per decisió d'un jurat a una obra literària d'imaginació en prosa catalana, preferentment novel·la, inèdita o publicada dintre del període comprès entre el primer d'octubre i el dia 30 de setembre de l'any següent».

ENTRE LA TRADICIÓ I LA MODERNITAT: EL PREMI CREXELLS 1929

La no adjudicació del Premi Crexells 1928 no va contrariar, sembla, excessivament els objectius primordials que s'havien marcat els seus fundadors: la promoció del gènere.⁴³ De fet, tota la polèmica generada al voltant del veredict de servir com a publicitat per a les obres que, per una raó o altra, hi havien estat distingides. Tant l'obra de Lleonart, apareguda finalment amb el títol *París* a les edicions de La Nova Revista, com la novel·la de Francesc Trabal, *L'home que es va perdre*, editada per La Mirada amb un revestiment publicitari de tipus americà,⁴⁴ van utilitzar els vots aconseguits al Crexells —tres i un, respectivament— com a motiu de reclam. De desembre a desembre, a més, van ser habituals les referències al premi aparegudes a

39. GAZIEL, *Notas a un premio*, «La Vanguardia» (21-XII-1928); Josep PLA, *Per Joanot Martorell*, «La Veu de Catalunya» (2-I-1929).

40. Preferentment, Narcís Oller, però també Joanot Martorell o Víctor Català, que apareixien en pla d'igualtat amb Joaquim Ruyra i Eudald Duran i Reynals. Vegeu GAZIEL, *Pláticas literarias: Un anciano en plena calle*, «La Vanguardia» (22-XI-1929).

41. GAZIEL, *Notas a un premio*. El mateix pel que fa a Joan Estelrich, que abona la proposta de doblar el premi entre «assaig, crítica, filosofia, història, etc.» i «novella, conte, memòries, biografia, etc.». Vegeu J. ESTELRICH, *Entorn del «Premi Joan Crexells»: Algunes reflexions (i III)*.

42. Vegeu *Modificaciones en l'estatut del Premi Crexells*, «La Veu de Catalunya» (12-II-1929), o, indistintament, «La Nau» (12-II-1929).

43. Ho afirmava, amb totes les lletres, Esclasans: «La no concessió del "Premi Joan Crexells 1928" segueix suscitant comentaris sentits i per a tots els gustos. Això és bo. L'ideal seria que aquests comentaris s'allarguessin, escampant-se i complicant-se, fins a la nova celebració del concurs, al final de l'any que som.» Vegeu, novament, A. ESCLASANS, *Entorn del «Premi Joan Crexells»: Paraules i fets*.

44. Un comentari crític sobre la propaganda que va envoltar l'aparició de la novel·la de Trabal a Cecili GASOLIBA, *La bibliografia catalana: L'home que es va perdre, per Francesc Trabal*. Ed. «La Mirada». Joan Sallent imp. Sabadell, «La Nau» (5-VIII-1929). És interessant de destacar la polarització de la crítica a l'entorn d'aquesta obra. Vegeu, en aquest sentit, *Ets i uts*, «L'Andreuenc», núm. 108 (15-VIII-1929), p. 10.

diaris i revistes: gràcies a l'incentiu que suposava el premi, es deia, l'augment de la qualitat —més que no pas la quantitat— de les novel·les quedava assegurat de cara a una nova edició del Premi Crexells, que prometia ser força animada.⁴⁵ En efecte, tot i que, en principi, s'havia eliminat la possibilitat de donar a conèixer la llista dels originals presentats al concurs, molt aviat es va saber que la pugna, aquell any, tindria com a protagonistes una obra ja publicada, *El cercle màgic*, de Joan Puig i Ferrer, el gran perdedor de la passada edició,⁴⁶ i un text inèdit de Carles Soldevila, *Fanny*. La filtració, que va arribar a la premsa,⁴⁷ va contribuir a crear *avant la lettre* un clima de disputa protagonitzat per incondicionals de Puig i Ferrer —grups afectes a l'anomenada «tradicció esquerrana»⁴⁸ que oposaven l'estil vital i masclé del seu model a qualsevol altra proposta novellística i qüestionaven l'honorabilitat de qualsevol Jurat que no reconegués la superioritat del seu ídol.⁴⁹

El veredict del Jurat —constituït pels mateixos membres que l'any anterior, tal i com estipulaven les bases del premi— va ser favorable, com s'esperava,⁵⁰ a l'obra de Puig i Ferrer. Els resultats havien estat realment aclaparadors: cinc vots a favor d'*El cercle màgic* que corresponien a Carles Riba, Josep M. López-Picó, Agustí Calvet «Gaziel», Pompeu Fabra i Carles Rahola; només un, el de Just Cabot, per a *Fanny*, i un, també, per a *Entre flames*, de Joaquim Ruyra, defensat aferrissadament pel seu editor, Josep M. Junoy.⁵¹ Tanmateix, entre el que Narcís Oller —l'encarregat

45. La llista d'obres publicades de setembre de 1928 a octubre de 1929 és la que segueix: *All i sablote*, de Josep M. de Sagarra; *Els colors del club*, de Guardiola Cardellach; *Tieta Claudina*, de Prudenci Bertrana; *La ratlla*, d'Alfons Maseras; *Entre els isards i la boira*, de Millàs Raurell; *Sang nua*, de Roig i Raventós; *Eulàlia*, de M. Teresa Vernet; *Les llàgrimes de Sant Llorenç*, de Pere Coromines i *El cercle màgic*, de Puig i Ferrer. Vegeu *Avui fa tres anys que moria Joan Crexells. Aquesta tarda serà concedit per primera vegada el premi que porta el seu nom*, «La Veu de Catalunya» (13-XII-1929). Com en l'edició anterior, optaren també al Crexells obres que difícilment podien ser considerades com a novel·les. És el cas de *Tieta Claudina*, de Prudenci Bertrana. El mateix autor denunciava la confusió a *Impromptus: I el que no hi vulgui ésser?*, «La Veu de Catalunya» (15-XII-1929).

46. Així ho declarava Baptista XURIGUERA pocs dies abans de la concessió del Premi Crexells 1929 a *La crítica literària barcelonina i El cercle màgic*, «Lleida», núm. 108 (25-XI-1929), p. 21.

47. Vegeu *Avui fa tres anys que moria Joan Crexells. Aquesta tarda serà concedit per primera vegada el premi que porta el seu nom*, abans esmentat. Vegeu també EVER, *El Premi Joan Crexells*, «La Nau» (13-XII-1929). Val a dir que la filtració portava l'estigma de la pugna entre Puig i Ferrer i Soldevila. Hom apuntava que l'obra que podia fer ombra a *El cercle màgic* era d'un «important escriptor» i, a més, no arribava a les dues-centes pàgines reglamentàries.

48. Es tracta dels grups, sobretot d'àmbit comarcal, aglutinats a l'entorn del cercle d'influència de «L'Opinió». A cavall de 1928 i 1929 experimenten una important expansió, tal i com ho demostra la creació de nombroses publicacions periòdiques de caire ideològic i cultural. En aquesta línia cal situar «Lleida», «L'Estudiant» (Lleida), «Ginesta», «L'Avi Munné» (Sant Feliu de Guíxols), «Terrassa», «Prometeus» (Valls), «La Gralla» (Granollers), «Saba Nova», «La Veu de Sant Martí», «L'Andreuenc», «El Cor del Poble», «Treball», etc. L'alineació de totes aquestes publicacions es faria efectiva a l'entorn del veredict del Premi Crexells 1929. Vegeu, en aquest sentit, Baptista XURIGUERA, *Una revolució literària*, «Lleida», núm. 110 (25-I-1930), ps. 8-9.

49. Vegeu, per exemple, FLOC, *Comentaris: Del premi Crexells*, «Terrassa», núm. 9 (7-XII-1929), p. 2. Cal remarcar el malestar que això provocà en determinats sectors de la crítica. Tanmateix, com deia Rossend Llates, l'ambient creat a l'entorn del premi no era altra cosa que un senyal ineludible de «maturitat cultural»: «Així com un oreig acostuma a servir d'anunci de la primavera —apuntava—, pels diaris forans s'insinuen aures precursors; lloances i retrets, campanyes a favor i posicions en contra.» R. LL., *Comentari: Maturitat cultural*, «La Publicitat» (11-XII-1929). La implicació directa de la premsa comarcal en el veredict del Crexells és vista favorablement per Domènec GUANSE, *De matí a matí: Passió i literatura*, «La Nau» (15-XII-1929).

50. En general, coincideixen a assenyalar la monumentalitat de l'obra i el fet que *El cercle màgic* és una «novella novel·la». Vegeu, entre altres, Cecili GASOLIBA, *El cercle màgic, de Joan Puig i Ferrer*, «La Nau» (11-XII-1929). També, per la importància que atorga a la novel·la, M. de MONTOLIU, *Breviari Crític: Joan Puig i Ferrer. El cercle màgic*, «La Veu de Catalunya» (7-XI-1929/12-I-1930).

51. La manca de delicadesa de Junoy va ser remarcada, amb més o menys elegància, per tothom. Vegeu L'ESQUELLA DE LA TORRATXA, *Després del fall sobre el Premi Crexells*, «L'Esquella de la Torratxa», núm. 2.634 (20-XII-1929), p. 811.

de pronunciar el veredict del Premi davant els assistents a l'acte—⁵² va llegir i les declaracions que van fer a la premsa alguns dels membres del Jurat hi havia, com a mínim, una contradicció sospitosa. Tots, tret de López-Picó, cuitaven a assenyalar les qualitats de la novel·la perdedora, *Fanny*, en lloc de fer la cosa més lògica, que era cantar les excel·lències de la que, efectivament, havia guanyat.⁵³ Carles Riba, per exemple, assenyalaria que «en crítica el meu criteri no ha estat mai el d'aplicar la meua fórmula personal. Com a jurat, no podria ni sabia fer-ho. La nostra decisió és un resultat simplement de balança» i afegia que Soldevila «ha estat discapacitat de cara al premi Crexells pel gènere a què pertany la seva obra. No és purament un roman, tal com demanen els Estatuts»; Pompeu Fabra era encara més explícit: «Em dol que no hi hagi sinó un premi —[...]—. Els Estatuts ens imposaven de premiar una novel·la. L'obra que és més novel·la de totes és innegablement la de Puig i Ferrer. *Fanny* és una filigrana, però no és pròpiament un roman»; Calvet, per la seva banda, anunciava amb totes les lletres que havia «votat *El cercle màgic*, però vull fer constar que *Fanny*, de Soldevila, en puresa de lèxic, en estil i en estructura, em sembla superior a l'obra premiada»,⁵⁴ i, finalment, Carles Rahola, molt més ponderat, acabava la justificació del seu vot amb un significatiu «De *Fanny* us diré que és un joell». Això, sense comptar l'opinió de Just Cabot, que va declarar oficialment a la premsa que «a juí del Jurat, hom reconeix en *Fanny*, de Carles Soldevila, una superioritat en certs aspectes —fixeu-vos-hi bé— damunt l'obra premiada».⁵⁵

L'adjudicació, per primera vegada, del Premi Crexells havia topat de front amb una nova sèrie de problemes que planaven insistentment sobre el terreny de la literatura catalana des de, com a mínim, els temps del Noucentisme sense que ningú no hi hagués pogut trobar encara una solució. De fet, aquesta solució passava per l'assoliment d'una certa normalitat literària que es fonamentava en una estratificació coherent i el màxim de diversificada del consum cultural.⁵⁶ Assumir aquesta diversificació és el que, probablement, pretenien determinats membres del Jurat a l'hora d'atorgar el Premi Crexells a l'obra de Puig i Ferrer quan, en efecte, històricament havien pres partit per un altre model literari: el que, justament, representava la producció novellística de Carles Soldevila. Però la normalitat no s'havia assolit, com ho demostra, d'entrada, la mateixa actitud del Jurat qualificador, que va utilitzar els arguments d'allò més confusionaris —la desqualificació genèrica de *Fanny* com a més significativa— a l'hora de justificar un veredict que, suposo, pretenia saldar, amb el reconeixement públic d'una determinada tradició literària, una molt recent època de lluites i seleccions dràstiques. No pas debades la composició del Jurat del Pre-

52. Es tractava de l'homenatge a Narcís Oller que «Gaziel» havia demanat amb insistència l'any anterior. Carles Capdevila s'hi adheria solemnement en la crònica que va publicar el mateix dia de la proclamació del premi. Vegeu Carles CAPDEVILA, *El primer premi Joan Crexells*, «La Publicitat» (13-XII-1929).

53. Així ho insinuava Manuel BRUNET, *Joan Puig i Ferrer se n'ha emportat la palma*, «La Publicitat» (14-XII-1929), amb un to certament irònic que podria fer pensar en una certa manipulació de la informació per part del periodista si no fos que altres diaris i revistes assenyalaven exactament el mateix. Vegeu J. NAVARRO COSTABELLA, *El primer Premi Joan Crexells: Opinions del Jurat*, «La Veu de Catalunya» (14-XII-1929).

54. Tenint en compte tot això, no ha d'estranyar ningú que l'article que va dedicar «La Vanguardia» al Premi Crexells 1929 fos dedicat únicament i exclusivament a la novel·la de Soldevila. Vegeu GAZIEL, *Plàtiques literàries: Un estilista urbano*, «La Vanguardia» (10-I-1930).

55. Vegeu J. NAVARRO COSTABELLA, *El primer Premi Joan Crexells: Opinions del Jurat*, esmentat més amunt. La premsa va publicar també altres opinions. Vegeu *Joan Puig i Ferrer, guanyador del Premi Crexells 1929*, «La Nau» (14-XII-1929), que recull les de Miquel Llor, Antoni Rovira i Virgili, Josep M. Junoy, Josep M. Girona, Ambrosi Carrion, Pere Rahola, Pompeu Fabra i Francesc Madrid.

56. Aquesta idea apareix exposada a diferents articles relacionats amb el problema de la novel·la. Per exemple, C., *Els dijous blancs: La novel·la que ens falta*, «Mirador», núm. 36 (3-X-1929), p. 1.

mi Crexells es caracteritzava per la diversitat —tant ideològica, com d'edat— i no pas per les «capelletes».⁵⁷

Tanmateix, la contradicció entre el veredict del premi i les opinions particulars dels individus que formaven el Jurat havia de provocar ràpides i contundents reaccions. La Redacció de «L'Esquella de la Torratxa», per exemple, va qualificar el fet de «carnavalada lamentable».⁵⁸ No es tractava necessàriament, venien a dir, de donar suport incondicional a Puig i Ferrater,⁵⁹ sinó d'exigir una certa coherència en el vot de cadascun dels membres del Jurat, ja que era l'única manera d'assegurar la credibilitat de la nova institució. Aquesta coherència la demanava també Josep Pla en un article explosiu que va publicar a «Mirador»,⁶⁰ però en un altre sentit: la coherència s'havia d'apreciar no tant en relació amb la justificació del vot, com en el vot mateix. En el vot de Riba, per exemple: «Riba és notoriament el primer crític de Catalunya i un home exemplar. Però cal dir això. Una gran part de l'obra crítica de Riba està destinada a demostrar que amb la fórmula d'un escriptor tipic Puig i Ferrater o amb fórmules de sentit semblant no es pot fer en literatura res que superi la més autèntica vulgaritat. Riba - Puig i Ferrater... Hi ha en el nostre món intel·lectual dos valors més antipòdics, una contradicció més brutal?» O en el de López-Picó: «El considerable poeta López-Picó té algun principi? Si en té algun el té molt amagat. El que es veu més clar en l'obra d'aquest flautista estroncat és el fons de polonès i de lituà que hi ha en tot el que fa. Puig i Ferrater i López-Picó estan units per un abim. [...] Però totes dues obres estan unides per una nota comú: per una insuportable mania de fer el trascendental, per una mena de fatalitat que els porta a veure un món de cartó, entre germanic i lituà, per un desordre intern que fa espervar.»

Però l'acusació d'incoherència anava més enllà dels components del Jurat. Afectava també totes aquelles plataformes culturals que, pretesament, defensaven una concepció moderna de la cultura catalana i, a l'hora de la veritat, deixaven passar una relliscada com el veredict del Premi Crexells 1929 amb indiferència absoluta. És el cas de «Mirador», que, segons Pla, havia dedicat tota una sèrie de comentaris al premi, a les seves incidències i a l'obra guanyadora, impregnats, literalment, «d'infecte vaselina nacional» i de «delirant vulgaritat». Per tal d'arreglar-ho, s'havia ofert personalment a comentar el veredict del «Crexells», no pas sense abans haver deixat clar que «l'autor d'aquest article no té res a veure amb aquest setmanari; l'autor d'aquest article considera que aquesta fulla és la quinta essència del xarisme català i del provincianisme més aguditzat; l'autor d'aquest article s'ha vist obligat a escriure'l perquè no hi ha hagut *ningú* a Catalunya que hagi parlat del veredict del premi Crexells amb una absoluta llibertat».⁶¹

I parlar del Premi Crexells amb llibertat absoluta implicava, segons ell, denun-

57. Aquestes «capelletes», fins als anys vint, havien senyorejat damunt del panorama literari català. Just Cabot, en una entrevista realitzada per Eduard Nicol a la «Revista de Catalunya», es lamentava precisament de la desaparició de les «capelletes», que eren garantia de selecció i, en darrer terme, de dinamisme. Vegeu E. NICOL, *El Premi Crexells 1931. Conversa amb Just Cabot*, «Revista de Catalunya», núm. 75 (novembre de 1931), ps. 441-445.

58. L'ESQUELLA DE LA TORRATXA, *Després del fall sobre el Premi Crexells*, p. 811.

59. Malgrat tot, *El cercle màgic* és qualificada pel comentarista bibliogràfic de la revista com «una magnífica novella rural». Vegeu ALPHA, *Paperam*, «L'Esquella de la Torratxa», núm. 2.635 (27-XII-1929), ps. 832-834. El mateix pel que fa als redactors de «La Campana», que havien atorgat des de sempre un tracte de favor a l'obra puigferreriana. Vegeu *Llibres catalans*, «La Campana de Gràcia», núm. 3.085 (4-VIII-1928), p. 2, sobre *Vida interior d'un escriptor*.

60. Josep PLA, *El veredict del Premi Crexells*, «Mirador», núm. 48 (26-XII-1929), p. 4. Vegeu-ne la rèplica d'Agustí ESCLASANS, *Sobre el Premi Joan Crexells: L'inefable Josep Pla*, «La Nau» (28-XII-1929) i la de la Redacció de «La Campana» a *Repics: Aquest pobre Josep Pla!*, «La Campana de Gràcia», núm. 3.158 (4-I-1930), p. 3.

61. «Mirador» va publicar l'article de Pla sense passar per corrector com una mena de venjança pel que hi deia sobre el setmanari. Pel que fa als comentaris que es van fer, o no, a les pàgines de «Mira-

ciar l'anacronisme d'un veredict desfasadament respectuós amb la convenció romàntica, a més de contrari a alguns dels principals objectius del premi: l'apropament de la novella catalana al gran públic —«Una novella llarga i dolenta podia ésser tolerable a l'època dels quinqués de petroli quan hi havia temps per tot. Avui, una cosa així fa feredat»— i la degradació del transcendentalisme en l'escala de valors de la moderna literatura catalana —«Aquest premi, com totes les nostres institucions positives ha de contribuir a matar aquest colossalisme de façada, que ens dona tants disgustos i ens fa tant de mal».

L'animadversió de Pla per l'obra i la persona de Puig i Ferrerter prenia la forma d'atac personal en el paràgraf final de l'article. Començava amb el propòsit —en realitat, una amenaça— de dedicar un retrat «literari» a l'autor d'*El cercle màgic*, i continuava amb tot un reguitzell de retrets —començant per l'estil i acabant amb la visió del món de l'escriptor— que ratllaven l'insult personal. Al darrere, però, hi havia una crítica que transcendia el cas particular de Puig i Ferrerter i afectava, en canvi, sectors molt concrets del món cultural del moment, que Pla anomenava despectivament «l'esquerra»: ⁶² «Les seves formes mentals son típicament romàntiques, es dir desordenades, femenines, incoerents, vagues. No sap mai el que vol, ni ha resolt el problema —elemental per un escriptor, essencial!— de dir una cosa amb sencillesa i claretat. Es de l'esquerra, naturalment, com ho son, en aquest país tots els mes sinistres refinats.» I continuava: «El mon de les seves obres es convencional. Els pagesos de Puig i Ferrerter entusiasmen a les modistetes i als fills de pis de Barcelona; les persones que tenen un contacte amb la vida queden davant de la visió del món de Puig i Ferrerter literalment astorats. Tot allò que pot tenir la intel·ligència humana de mes superior —la ponderació, l'erudició, la constructivitat, la simplicitat, l'equilibri— repugna a Puig i a la gent de la seva corda. Són gent histèrica, verbal i per qualsevol ximpleria falsament trascendental s'esquincen les vestidures indignats. Son persones preocupades pels problemes de la cultura mes falsa de l'època: per la originalitat, per l'apologetica de pensada, per la hipòcrita venerabilitat, per la grotesca cultura popular. Tot això no vol pas dir res d'extraordinari, naturalment i vol dir simplement que Puig i Ferrerter es un especimen definit del genero que podriem anomenar: el català petulant.»

No va ser Pla, tanmateix, l'únic que va parlar amb «completa llibertat» d'aquest controvertit veredict, ni l'únic que ho va fer contra el novellista premiat. Lluís Montanyà, un dels signants del polèmic *Manifest groc*, i Guillem Díaz-Plaja, simpatitzant del grup de «L'Amic de les Arts», es feren també ressò dels resultats del Pre-

dor» sobre el Premi Crexells, vegeu *El Premi Joan Crexells: El primer any d'adjudicació*, «Mirador», núm. 47 (19-XII-1929), p. 1. Vegeu també *Quadern d'apunts: La venjança de «Mirador»*, «La Nau» (28-XII-1929).

62. Rovira i Virgili, en un comentari aparegut a «La Nau» (*Joan Puig i Ferrerter*, 15-XII-1929), explicava la polarització de les opinions a l'entorn del veredict del Crexells en funció de la dicotomia intel·lectuals/massa popular, argument que recollia la secció catalana de «La Gaceta Literaria» de Madrid, dirigida per Tomàs Garcés i Joan Chabàs. Vegeu *Noticario*, «La Gaceta Literaria», núm. 73 (1-I-1930), p. 8. Rovira interpretava la posició del Jurat com un agosarat reconeixement del parer popular i es convertia en bandera dels sectors afectes a la tradició ideològic-cultural d'esquerreres que tenien en «L'Opinió» un dels seus principals punts de referència. No cal dir, tenint en compte el que havia suposat la recent entrada de Pla —antic redactor del setmanari republicà— a l'òrbita de la Lliga Regionalista, com quedava de malparada la imatge del periodista. Vegeu, en aquest sentit, BRAU CENTAURE, *El triomf de Puig i Ferrerter*, «Terrassa», núm. 11 (21-XII-1929), p. 1 i Joan VALLESPINÓS, *No tota la culpa és nostra*, «Terrassa», núm. 18 (8-II-1930), p. 3. ROVALLMUNT, *Comentari quinzenal*, «Trellall», núm. 1 (1-I-1930), s.p., i, a la mateixa revista, *Ets i uts*, núm. 2 (15-I-1930), s.p., i núm. 3 (1-II-1930), amb la portada i diverses pàgines interiors dedicades a la figura de Puig i Ferrerter; F. BORRULL, *La darrera excentricitat de Josep Pla*, «La Veu de Sant Martí», núm. 174 (15-II-1930), ps. 5-6, i, entre altres, BAPTISTA XURIGUERA, *Una revolta literària*, ps. 8-9, abans esmentat.

mi Crexells 1929. La tot just creada institució fou objecte, al primer número dels «Fulls Grocs»,⁶³ de les crítiques sagnants dels dos joves, que veien en el funcionament intern del nou premi la reproducció dels tics més representatius de l'anquilosament cultural de la societat catalana del moment:

«Ací on tot és tortuós —es pot llegir al “full subversiu”—,⁶⁴ ací on tot és mesquí, és urgent el nostre crit d'indignació.

»No n'hi ha prou amb les nostres persistents actituds personals; cal donar la sensació de grup, d'unió davant la força —numèrica, naturalment— dels nostres contrincants.

»Actuem com a crítics, no com a escriptors. Creiem arribada l'hora de les màximes exigències, per tal de desarrelar el cofoisme, el babiequisme, el xovinisme i la manca de sentit de la responsabilitat que omplen d'inefables grandeses —inexistents— l'estultisme dels incondicionals.»

Així, en un article intencionadament dedicat a *Carles Riba, López-Picó i A. Escasans, amb sorpresa*, Montanyà declarava d'entrada *El cercle màgic* «una de les pitjors novel·les que han vist la llum aquest any»;⁶⁵ tot seguit, es demanava quin sentit tenia tanta polèmica a l'entorn de l'estat de la cultura, tantes campanyes de propaganda, si, al cap i a la fi, el que indefectiblement s'acabava imposant era «l'excessiva prudència, el seny pairal i la por de comprometre's» i es premiava, sense tenir en compte que aquella seria una carta de presentació de la literatura catalana de cara enfora, un llibre que pertanyia al «tipus empalagós de novel·la rural amb pretensions dostoiéwskianes». Montanyà recordava finalment al Jurat del Crexells la necessitat d'actuacions contundents i agosarades si el que es pretenia era «salvar» la cultura catalana: «No serà la darrera vegada —escrivia— que aquest full esporàdic farà la seva aparició. Tant-de-bo no hagués de sortir mai més! No hi tenim, però, la més petita confiança. El malalt no està perdut del tot, però s'està agravant per moments. Convé una intervenció quirúrgica radical.»

63. Vegeu Lluís MONTANYÀ, *Un altre fals prestigi: Joan Puig i Ferrer, Premi Crexells 1929. El cercle màgic, la millor novel·la de l'any* (A Carles Riba, López-Picó i Agustí Escasans, amb sorpresa), «Fulls Grocs», núm. 1 (15-XII-1929). Reproduït a Lluís MONTANYÀ, *Notes sobre el surrealisme i altres escrits* (Barcelona, Edicions 62, 1977), ps. 73-75. També G. DÍAZ PLAJA, *Mots d'agressió, ibidem*. L'aparició del primer número dels «Fulls Grocs», dedicat gairebé íntegrament al Premi Crexells 1929, va ser comentada a *Mirador indiscret: Misteris*, «Mirador», núm. 49 (2-I-1930), ps. 1-2. Vegeu també Josep Maria PLANES, *El Primer Full Groc*, «Mirador», núm. 50 (9-I-1930), p. 4, i M(ASOLIVER), «Fulls grocs», «Hèlix», núm. 8 (gener de 1930), p. 3. Una crítica destructiva del «Full» des de la defensa de la tradició a *Quadern d'apunts*, «La Nau» (4-I-1930). Pel que fa a la concepció de la novel·la defensada per Montanyà, vegeu Lluís MONTANYÀ, *Els llibres: Pere Corominas, Les llàgrimes de Sant Llorenç*, «Mirador», núm. 45 (5-XII-1929), p. 4.

64. G. DÍAZ PLAJA, *Mots d'agressió*. Díaz-Plaja havia utilitzat també les pàgines del diari on feia de redactor, «El Día Gráfico», per tal de rebentar el veredict del Premi Crexells. Vegeu Guillermo DÍAZ PLAJA, *Insistencias: Ruralismo, todavía (con motivo de la concesión del Premi Joan Crexells)*, «El Día Gráfico» (15-XII-1929). Al costat de l'escomesa contra la novel·la i el novel·lista guardonats, reclamava la necessitat d'una crítica «severa e intransigente» que contribuís a superar uns models sens dubte superats. El paper i el sentit de la crítica literària foren objecte de reflexió per al jove crític a començament de 1929, data en què G. DÍAZ PLAJA publicà *Remarques sobre la crítica* a la revista d'estudiants i obrers «Ginesta», núm. 2 (febrer de 1929), ps. 35-38: «Una època com la que travessem, que esdevindrà clàssica en la història del català novíssim, hauria d'ésser controlada per una crítica severíssima, conscient de la seva responsabilitat. El temps sabrà demostrar tot el tort que per la seva niciesia, per la seva intransigència i per la seva petitesa de visió han fet a la vida literària de Catalunya.» Vegeu també, del mateix autor, *Las letras catalanas*, «La Noche» (1-I-1930).

65. Lluís MONTANYÀ, *Un altre fals prestigi...* Segons G. DÍAZ PLAJA, *Mots d'agressió*, «la novel·la més resclosida, més pairal, més poc interessant de l'any». Malgrat la data que figura en els «Fulls Grocs», la publicació va sortir al carrer força més tard, tal i com ho demostra la nota d'adhesió a l'article de Josep Pla incorporada al «Full» i el retard de les rèpliques que va provocar. La d'Agustí ESCASANS, *Agustí Escasans a Lluís Montanyà. Llettra oberta. A propòsit d'un full groc*, «La Nau» (4-I-1930), i la de Carles RIBA, *Llettra oberta a Lluís Muntanyà*, «La Publicitat» (8-I-1930).

Les paraules dels redactors dels «Fulls Grocs» i, de rebot, les de Pla,⁶⁶ no van quedar sense resposta. Carles Riba, en una *Lletra oberta a Lluís Montanyà* apareguda a «La Publicitat»,⁶⁷ va justificar la seva actitud al·legant exactament les mateixes raons que la tarda del veredict: «Us crec amb prou imaginació com a crític per a refer les raons literàries del meu —del nostre— vot pro *Cercle màgic*. Constato amb agradable sorpresa que com a franc-jurat adopteu els mateixos mètodes que nosaltres com a jurats de càrrec. És a dir, feu abstracció de preferències literàries personals i us ateneu al valor intrínsec de les obres, sempre per comparació de les unes amb les altres.» Una subtil ironia envers l'article del jove i radical crític recorria, de cap a cap, la lletra de Riba, el qual aprofitava l'ocasió per recordar a Montanyà l'absoluta necessitat de salvaguardar tota una sèrie de valors —l'«honorabilitat», la «cavallerositat», el respecte envers les idees d'altri, etc.— si el que es pretenia era fer obra de cultura constructiva i no simple destrucció. Aquesta actitud del poeta-crític, coherent amb l'acceptació de formar part del Jurat del Crexells i coherent també amb la resolució del veredict, demostra l'interès de Riba a llimar asprrs amb tots aquells sectors de la cultura catalana que feien obra constructiva, fos del tipus que fos. El que no es podia permetre a cap preu la cultura catalana era, segons opinió de Riba que compartien també altres intel·lectuals,⁶⁸ la ruptura per la ruptura, la negació per la negació, que era el que semblaven defensar els signants del *Manifest groc* i altres fulls volants del mateix color. Tanmateix, no era tant la voluntat de negació i de ruptura el que empenyia Montanyà a prendre la ploma, com la reivindicació d'un dels drets que defineixen la funció i el sentit de la crítica literària i/o artística: la possibilitat de seleccionar models. De fet, Montanyà veia en l'aparició d'una novel·la com *Fanny* un indicatiu que la literatura i la cultura catalanes no eren encara del tot mortes, com ho podia fer pensar, en canvi, l'adjudicació del premi a la millor novel·la de l'any 1929 a una obra de les característiques d'*El cercle màgic*. Així ho va exposar, pocs dies després de l'aparició del «Full Groc» i un cop publicada la novel·la de Soldevila, a les pàgines de «La Publicitat».⁶⁹ Montanyà destacava de *Fanny*, tot i que no pas de manera acrítica, la «seductora sensació de facilitat» que oferia la lectura de la novel·la, més lloable encara si es tenia en compte que havia estat escrita d'acord amb una tècnica innovadora, el «monòleg interior».

Lluís Montanyà va publicar la seva crítica pocs dies després de l'aparició de l'article titulat *Al marge de «Fanny»*,⁷⁰ que Soldevila s'havia decidit a escriure per tal de matisar —no pas per aturar—⁷¹ els múltiples comentaris que provocava la seva obra, tant des del punt de vista tècnic, com des del punt de vista de la moralitat. D'entrada, Soldevila es presentava com a novel·lista «per voluntat» i no pas «per illumi-

66. Els redactors dels «Fulls Grocs» s'adheriren incondicionalment i explícitament a la crítica de Pla contra el veredict del Premi Crexells 1929 a través d'una nota inclosa a darrera hora: «Ja en premsa aquest full, surt a "Mirador" l'article de Josep Pla, *El veredict del Premi Crexells*, que subscriuïem gairebé íntegrament. Celebrem —de veres— la coincidència, i felicitem aquest escriptor català per la seva actitud. El seu article, d'una viva sinceritat que algú anomenarà cinisme ("El cinisme —ha dit Wilde— consisteix a dir les coses tal com són i no tal com haurien d'ésser") ens rescabala de la grisalla insuportable i monòtona de tota la seva col·laboració a "La Veu" i revifa una mica la nostra antiga confiança en el Josep Pla que havíem admirat.»

67. Carles RIBA, *Lletra oberta a Lluís Montanyà*, «La Publicitat» (8-I-1930).

68. Per exemple Agustí Esclasans. Vegeu Agustí Esclasans a Lluís Montanyà, *Lletra oberta...*, on fa professió de «neoadademicisme».

69. Tot just aparèixer, *Fanny* fou objecte de l'atenció de bona part de la crítica. La participació al Premi Crexells havia reportat, malgrat tot, algun benefici. Vegeu Lluís MONTANYÀ, *El monòleg interior, instrument literari*, «La Publicitat» (19-I-1930).

70. Carles SOLDEVILA, *Al marge de Fanny*, «Mirador», núm. 49 (2-I-1930), p. 4.

71. Obviament, Soldevila se sentia satisfet davant l'«atmosfera de curiositat» que s'havia creat a l'entorn de *Fanny*. Que l'autor no tenia cap mena d'intenció de «destruir» aquella atmosfera queda clar

nació» —fent clares i intencionades al·lusions a la tipologia de l'escriptor «allucinat»—, i reivindicava la condició de «novella» per a la seva obra tot esgrimint els primers arguments sòlids —modernització dels cànons clàssics del gènere, tendència a la concentració i a la dissolució de les fronteres entre gèneres— en relació amb la concepció intrínseca de la novella.⁷² Pel que fa, concretament, a l'adopció del monòleg interior com a tècnica narrativa de base per a la construcció de *Fanny*, Soldevila hi puntualitzava el significat del «seu» monòleg —deutor de Schnitzler i no pas de Joyce— en funció de la voluntat de crear un «instrument d'art» més que no pas «un instrument d'investigació de la consciència».⁷³ Aquesta actitud, clarament contemporitzadora pel que fa a la dicotomia tradició / modernitat, continuïtat / ruptura, era vista amb bons ulls per Montanyà, malgrat les afinitats que aquest mantenia amb el superrealisme i l'agressivitat del seu discurs ideològic-literari: «Si no s'arrisca, si no juga fort —opinava Montanyà a propòsit de l'autor de *Fanny*—, té almenys el mèrit de jugar net. Soldevila mereix la nostra gratitud pel sol fet d'haver volgut crear un precedent nou en la nostra novellística —encara de bolquers— i d'obrir-li noves perspectives. Per haver aportat una mica d'aire fresc de fora a un ambient resclosit i que amenaçava de convertir-se aviat en irrespirable.»⁷⁴

La defensa de Montanyà arribava immediatament després del foc creuat que havia mantingut Carles Soldevila, sobretot durant la primera quinzena de 1930,⁷⁵ amb Antoni Rovira i Virgili i Agustí Esclasans, que utilitzaren la seva tribuna habitual de «La Nau» per tal de demostrar, a través de la desqualificació sistemàtica de *Fanny*, l'encert del veredict del Premi Crexells 1929. «Magazinisme transcendent», «novella rosa per a gent adulta»,⁷⁶ «estil que trobem modèlic per a la prosa corrent, i no tan modèlic per a la prosa literària»⁷⁷ són, juntament amb les acusacions de superficialitat, pobresa expressiva, limitació temàtica i falsedat de fons i de for-

en els mots introductoris a *Al marge de Fanny*. Allí declara també que l'article, una mena d'autocrítica sobre la seva novella, li va ser directament encarregat pel director de «Mirador». El mateix s'havia fet amb Joan Puig i Ferrer; aquest, però, s'hi va negar.

72. Val a dir que, entre Soldevila i Puig i Ferrer, hi havia alguna cosa més que una gran distància en la concepció que ambdós autors tenien de la novel·la, de la literatura i, en general, del món. Eren, a més, respectivament, directors de les col·leccions de novel·la de les dues editorials més competitives del moment: la «Biblioteca Univers» de la Llibreria Catalònia i la col·lecció «A Tot Vent de Proa». Antoni ROVIRA I VIRGILI féu referència a aquestes divergències a l'editorial dedicat a *Joan Puig i Ferrer*, esmentat més amunt.

73. Carles SOLDEVILA, *Al marge de Fanny*, p.4.

74. Lluís MONTANYÀ, *El monòleg interior, instrument literari*. Aquesta presa de posició, tanmateix, fou qüestionada per altres grups avantguardistes que, com era el cas del que aglutinava la revista «Hèlix», havien adoptat una actitud encara més agressiva enfront de la «tradicció». Els joves redactors de la revista de Vilafranca, per boca del seu director, un jove i jove Joan Ramon Masoliver, posaren en quarantena la credibilitat d'un manifest pretèsament subversiu que, en el fons —escrivien— «no és res més que LITERATURA» i que supeditava l'«acció directa» i la ruptura típicament superrealistes a una sèrie de prejudicis de to eminentment provincialista, nacionalista i, en darrer terme, anecdòtic. Vegeu M(ASOLIVER), «*Fulls grocs*», esmentat més amunt.

75. La polèmica, tanmateix, arrenca ja d'abans. Vegeu A. ROVIRA I VIRGILI, *La renaixença de la novel·la*, «La Nau» (20-XII-1929): «Puig i Ferrer no és un escriptor d'aquells que arriben a escriure, a còpia d'esforços asmàtics, una novel·la o una novel·leta que arribi just a la mida.» A comentaris d'aquest tipus respon, de fet, *Al marge de Fanny*, citat diverses vegades. Amb la publicació de la novel·la, apareix la càrrega més forta per part dels redactors de «La Nau»: A. ESCLASANS, *Carles Soldevila: Fanny*, «La Nau» (2-I-1930); A. ROVIRA I VIRGILI, *Carles Soldevila* (3-I-1930), i *Monòlegs* (4-I-1930). Soldevila, per la seva banda, va dedicar un *Full de dietari* a replicar les acusacions del director de «La Nau», que fou immediatament contestat per A. ROVIRA I VIRGILI, *Converses literàries. Després del Premi Crexells 1929*, «La Nau» (7-I-1930), i *Geografia i psicologia* (10-I-1930). Com a colofó, vegeu el pròleg amb què Carles Soldevila va encapçalar la segona edició de *Fanny*.

76. A. ESCLASANS, *Carles Soldevila: Fanny*.

77. A. ROVIRA I VIRGILI, *Carles Soldevila*.

ma⁷⁸ provocada per la utilització d'un monòleg exterior, teatral o, fins i tot, russi-nyolià,⁷⁹ alguns dels arguments esgrimits pels màxims defensors de l'autor d'*El cercle màgic* —una «novella novella», una «novella veritat»— contra la novella rival. Aquests s'havien proposat de contrarestar la campanya que, a favor de *Fanny*, havien orquestrat, en una aliança que consideraven contra-natura, els sectors intel·lectualistes juntament amb una colla de «noiets arrivistes, d'aquesta minsa fornada de sobrerrealistes passats per aigua»,⁸⁰ que coincidien a propugnar una concepció de la literatura programàticament contrària al que Rovira anomenava la tradició genuïna-ment «popular».

D'aquesta manera, les reflexions a l'entorn del monòleg interior soldevilià i, en general, sobre el seu estil peculiar, tret de ben poques i lloables excepcions,⁸¹ contribuïren ben poc a airejar l'ambient enrarit que envoltava la concessió del Premi Crexells. En uns moments en què tècnica i estil començaven a aparèixer com els pilars fonamentals d'una novella, els elements que en determinaven, per damunt de tot, la qualitat, es mantenia el predomini de la convenció vuitcentista i es defensava la voluntat de transcendentalisme com a principal criteri de valor novellístic. I si, per una banda, les discussions peregrines a propòsit de la dicotomia *novella rural / novella ciutadana* s'havien debilitat amb l'assumpció cada vegada més generalitzada del psicologisme, que relativitzava la importància dels ambients exteriors,⁸² val a dir que un altre dels temes que protagonitzaren el debat sobre el gènere a l'entorn del Premi Crexells 1929 fou la discussió sobre l'art i la moral, que, en relació amb *Fanny*, semblava haver experimentat fins i tot un revifallament.

En efecte, la publicació de la novella de Soldevila fou acollida pels sectors catòlics —especialment actius en el panorama cultural català del moment— amb una rebuda especial. Tant Manuel de Montoliu, des de «La Veu de Catalunya», com Josep M. Capdevila, crític literari del recentment creat diari «El Matí», van dedicar, tot just apareguda, sengles ressenyes a la polèmica novella. Pocs dies abans, Josep M. Junoy, també des d'«El Matí», aprofitava la seva participació al Jurat del Premi Crexells per fer un comentari general, vista la panoràmica novellística del moment i l'embranchida que prenia el gènere, a favor de la potenciació de la «novella catòlica» en català.⁸³ *Fanny*, per tant, va aparèixer a la palestra pública en uns moments en què la crítica catòlica militant tenia preparades totes les armes per atacar un determinat tipus de novella —especialment la psicològica i/o sentimental— i presentar com a vàlids els seus propis models. Segons Capdevila,⁸⁴ *Fanny* era un «error literari», un «llibre fet per vendre'l al gran públic incitant-li curiositats ben poc estètiques» que

78. A. ROVIRA I VIRGILI, *Monòlegs*.

79. A. ROVIRA I VIRGILI, *Converses...*

80. Així els havia anomenat, pocs abans, A. ESCLASANS, *Premi Joan Crexells 1929*, «La Nau» (15-XII-1929).

81. Vegeu, a banda les ja esmentades, GAZIEL, *Plàtiques literàries: Un estilista urbano*.

82. Recordem, però, la breu i, tanmateix, contundent referència al «ruralisme» que Montanyà va dedicar a *El cercle màgic* en el seu primer article sobre el Premi Crexells 1929, i la discussió sobre el valor d'aquesta dicotomia que es féu amb el resultat del premi com a pretext. Vegeu, en aquest sentit, la reflexió de M.(Màrius AGUILAR), *Ecos*, «El Día Gráfico» (5-I-1930). Per la seva banda, Pla també fa una breu al·lusió als pagesos de Puig i Ferrer, però amb el propòsit de qüestionar-ne fins i tot el «ruralisme».

83. Vegeu J. M. JUNOY, *La novella catòlica i el nostre temps*, «El Matí» (18-XII-1929). Sobre la novella catòlica a Catalunya, és de consulta imprescindible l'apartat que dediquen a *La novella catòlica* Maria CAMPILLO i Jordi CASTELLANOS, a *La novella*, dins RIQUER-COMAS-MOLAS, *Història de la literatura catalana*, Part moderna, vol. XI (Barcelona, Ed. Ariel, 1988), ps. 71-82.

84. Josep M. CAPDEVILA, *Fanny*, «El Matí» (31-XII-1929).

el crític qualificava de «pornogràfic» davant l'astorament de tothom⁸⁵ tret de Manuel de Montoliu, segons el qual *Fanny* queia «dintre aquell que podem anomenar cercle tenebrós de la literatura en la qual la imatge de l'home no serva el més lleu rastre de l'alenada creadora de Déu».⁸⁶ Segons el crític de «La Veu», l'autor emprava un procediment narratiu «refinadament complicat, amb el qual prova d'invertir certes valors eternes en el món moral»: la psicologia de *Fanny*, oferta directament al lector a través de la pròpia veu —flux de la consciència, dels sentiments— de la noia, podia fer oblidar fàcilment el sentit estricte de la moral, que és el que, en realitat, havia d'ajudar a recordar la novel·la catòlica.

Curiosament, a les mateixes pàgines literàries que dirigia Manuel de Montoliu a «La Veu», la novel·la de Soldevila era, juntament amb *Dies Verges*, de Joan Mínguez⁸⁷ i *El cercle màgic*, l'obra més anunciada, cosa que vol dir que «La Veu», en aquests moments, prioritzava, per damunt de la militància ideològica, el seu vessant informatiu. No era estrany de llegir, per exemple, «A remarcar l'interès del lector per *Fanny*, de Carles Soldevila, i *Dies verges*, de Joan Mínguez»;⁸⁸ «*Fanny*, de Carles Soldevila, ha estat aquests dies el llibre preferit per estrenes»;⁸⁹ o «Sabem que, definitivament, està exhaurint-se *Fanny*, la ja popular novel·la de Carles Soldevila».⁹⁰ Tot plegat va fer, en efecte, que la primera edició s'acabés en poques setmanes⁹¹ i que la segona aparegués amb un nou capítol-mondleg —un recurs per «entendre la tessitura interna de la protagonista» i allargar el *suspens* del possible suïcidi— i amb un interessant pròleg a través del qual l'autor explicava la seva peculiar utilització del mondleg interior i es defensava dels atacs dels «moralistes» d'«El Matí» i de «La Veu»:

«Un sector de la crítica més inclinat a l'exercici de la censura eclesiàstica que al de la censura literària, ha titllat d'immoral la meua novel·la. Hi ha vist una apologia del llibertinatge i una exaltació del paganisme.

»No cal sinó llegir-la per a comprendre que aquest sector de la crítica ha exagerat. *Fanny* és, si voleu, amoral, però no immoral. L'autor deixa perfectament expedita per a cada lector la via de les reaccions i dels judicis. Si els nostres puritans han complert llur obligació en alguna altra esfera que l'exclusivament literària, llurs prosèlits condemnaran el que hagin de condemnar i lloaran el que sigui lloable. Si

85. L'acusació de «pornografia» esgrimida contra *Fanny* va provocar de seguida reaccions jocosos per part de la gent de «Mirador». Segons ells, una acusació d'aquesta mena servia meravellosament com a propaganda. D'una banda, els lectors voldrien conèixer directament les raons d'una tal qualificació i, en aquest sentit, Capdevila feia un favor a l'autor de *Fanny* «si no fos que "El Matí" el llegeix tan poca gent, sobretot a Barcelona, ciutat cada dia més desruralitzada» —vegeu *Mirador indiscret*, «Mirador», núm. 50 (9-I-1930), ps. 1-2—; de l'altra, «Mirador» iniciava la campanya de desgreuge sota el lema «llegir *Fanny* és un plebiscit polític», contra la intransigència i l'obscurantisme (*Un plebiscit*, «Mirador», núm. 50, p. 4). Finalment, Just CABOT demanava *Una novel·la pornogràfica, per favor!* («Mirador», núm. 51, 16-I-1930) per tal de mostrar als crítics catòlics què era en realitat una novel·la pornogràfica. El que era inqüestionable, tanmateix, era el «to obert i liberal» de la novel·la, que Domènec GUANSE destacava de manera positiva a l'article *De matí a matí: Reaccions*, «La Nau» (31-XII-1929).

86. Manuel de MONTOLIU, *Carles Soldevila, Fanny, novel·la*, «La Veu de Catalunya» (12-II-1930). Recollit a Manuel de MONTOLIU, *Breviari Crític IV (1929-1930)* (Barcelona, Biblioteca Balmes, 1933), ps. 258-262. És interessant de veure les anotacions que féu el crític de «La Veu» al marge del seu exemplar de *Fanny* —dedicat per l'autor— que es conserva a la Biblioteca de Catalunya.

87. Hom presenta aquesta novel·la, especialment distingida en el veredict del Premi Crexells, com la gran revelació novel·lística de l'any.

88. *Vida literària*, «La Veu de Catalunya» (4-I-1930).

89. *Vida literària*, «La Veu de Catalunya» (7-I-1930).

90. *Vida literària*, «La Veu de Catalunya» (26-I-1930).

91. «La Veu de Catalunya» (22-III-1930) anunciava l'aparició, l'endemà mateix, de la segona edició de *Fanny* amb el següent comentari: «Demà, serà posada a la venda la segona edició de *Fanny*, la novel·la de Carles Soldevila. Com és sabut, la primera edició es va exhaurir amb una velocitat extraordinària, que tal vegada constitueix un rècord.»

els han preparat per a resistir les temptacions de la vida, ¿com és possible que no resisteixin les de la literatura, molt menys poderoses i pertorbadores?»⁹²

No cal que ens deturem aquí a analitzar fins a quin punt arriba o no la gosadia en una novella de les característiques de *Fanny*. Només cal recordar que la decisió d'una noia jove, culta i enamorada, de perdre la virginitat sense abans passar per l'altar és edulcorada, primer, a través del desclassament del personatge, que es converteix immediatament en una «mitja-virtut» de *music-ball*,⁹³ en segon lloc, per la difamació de què és objecte, ja que per salvar la pròpia honorabilitat només té la sortida de demostrar que és verge, i, finalment, pel suïcidi. Totes aquestes concessions responien, de fet, a la voluntat de Soldevila de fer un producte apte per a un públic fonamentalment femení al qual, malgrat presentar-li un model de dona moderna, independent i mancada de prejudicis, no tenia cap intenció d'escandalitzar. Com ocorre en altres novel·les catalanes dels anys trenta, el comentari sobre la variació dels costums i del codi moral de la societat tenia en el Districte V barceloní un espai de permissibilitat, un subterfugi, en definitiva. I és que el Districte V resultava d'allò més adequat per a introduir a la novella la temàtica sexual, nucli central del psicologisme dominant i de l'aplicació de les teories de la psicoanàlisi, d'altra banda estretament lligades amb les formes narratives més innovadores.

L'«ÀPAT DE LES FERES» O LA IMPOSSIBILITAT DEL CONSENS

No crec que m'equivoqui gaire si afirmo que *Fanny*, per la seva modernitat i per la seva gosadia, va causar molt més enrenou i va tenir molta més incidència en el món literari català —entre els especialistes i el gran públic, indistintament— que no pas l'obra guanyadora del Premi Crexells 1929. El pas del temps, a més, ha acabat de donar la raó a aquells qui assenyalaven la superioritat de la novella de Carles Soldevila molt per damunt d'*El cercle màgic*. A l'època, tanmateix, hom va intentar de palliar els efectes d'aquesta certesa amb l'organització d'un gran homenatge de desgreuge a Joan Puig i Ferrer pel qüestionament del veredicté tant per part dels foranis com dels mateixos membres del Jurat. Carles Soldevila, que en cap moment —si no era per justificar algun aspecte molt concret relacionat amb la seva novella— no es va pronunciar en relació amb el veredicté del Crexells ni amb la polèmica posterior, s'erigí en un dels organitzadors de l'acte —un dinar de germanor al Parc de la Ciutadella—⁹⁴ que havia de servir per tornar al seu lloc unes aigües que semblaven fora de mare.⁹⁵ El personatge encarregat d'oferir l'homenatge fou, significativament, Josep Carner. Hom pretenia, de fet, recuperar el sentit primigeni del veredicté del Premi Crexells 1929: l'esperit de consens. Joaquim Pellicena, director de «La Veu de Catalunya», ho va explicitar a les pàgines centrals del dominical:

92. Carles SOLDEVILA, «Quatre paraules preliminars» a *Fanny* (Barcelona, Llibreria Catalònia, 1930 (2a. ed.).

93. Pel que fa al tema del «Districte V» en relació amb la novella psicològica, vegeu Jordi CASTELLANOS, *El districte cinquè i la novella catalana dels anys trenta*, «Els Marges», núm. 26 (1982), ps. 115-119.

94. Vegeu *Àpat d'homenatge a Joan Puig i Ferrer*, «La Veu de Catalunya» (1-I-1930). El signaven les principals figures del món cultural català: Narcís Oller, Carles Soldevila, Joaquim Pellicena, Carles Capdevila, Antoni Rovira i Virgili, Ambrosi Carrion, Feliu Elias, J. Lluhí i Vallescà, Josep M. de Sagarra, Alfons Maseras i J. Aguadé Miró. Els tiquets per a l'àpat es podien adquirir a l'Ateneu Barcelonès, la Llibreria Catalònia, Editorial Proa, Ateneu Polytechnicum, Ateneu Enciclopèdic Popular i les administracions de «La Veu», «La Publicitat» i «La Nau».

95. Vegeu «La Veu de Catalunya» del diumenge 12 de gener, diada de l'homenatge: *L'homenatge a Joan Puig i Ferrer*, i Joaquim PELLICENA, *Comentaris del dia: Joan Puig i Ferrer*. Tanmateix, l'editorial que Antoni ROVIRA I VIRGILI va dedicar a *L'homenatge a Puig i Ferrer*, «La Nau» (11-I-1930), mantenia encara el to polèmic.

«No és pas possible d'aconseguir la unanimitat dels judicis quant a les formes i a les maneres literàries. Ni és desitjable. Cal que en una literatura siguin conreades totes les formes, dintre d'una qualitat bàsica. Cal que hi siguin representades totes les tendències, dintre d'una dignitat estricta. Però si no és possible ni desitjable d'aconseguir la unanimitat en les preferències i en les amors literàries, és possible i desitjable d'aconseguir la unanimitat pràctica en l'admiració envers tots els que excel·leixen en el conreu de les diverses concrecions artístiques, de les distintes modalitats literàries.

» Això és el que representa, essencialment, la concessió del Premi Crexells a *El cercle màgic*, de Joan Puig i Ferrer, i això és el que representa l'àpat del Parc. L'homenatge de tots els homes de lletres a un escriptor de raça, a una de les més fortes personalitats de la nostra literatura: l'autor de *La dama enamorada* i *El cercle màgic*. I, en aquest homenatge, cal veure, també, i per damunt de tot, el sentit de la solidaritat comprensiva amb què la nostra terra recull la tasca persistent i silenciosa, humil i fecunda, d'un escriptor lleial.»⁹⁶

Però va ser Carner qui ho va formular davant de tots els assistents a l'acte, en un discurs⁹⁷ que destacava la voluntat de reconeixement de la grandesa, de la febre inspiradora i de l'esperit de sacrifici característics de la literatura puigferreriana com a part integrant de la realitat literària catalana: «En la nostra aclamació no hi ha estratègia ni hi ha la roïnesa de fer la nostra admiració llencívola contra ningú. Ni les més respectables peculiaritats estètiques no sabria autoritzar cap reserva mental ingenerosa quan el cor, a honor vostre, se'ns endomassa i se'ns embandera. Grandegeu massa perquè ens ho poguem permetre, i és massa ric el present que ens heu fet amb tota la vostra obra, i al qual cerquem tots plegats de correspondre amb el nostre d'ara. Perquè el que ens heu donat és la vostra ànima mateixa cremant-se les ales en una flama d'amor obsessionant: vós sou el quart allucinat, allucinat angoixós de les ànimes dels altres que una estranya febre, no pas dissemblant de la dels antics vaticinis, es permet de penetrar com amb una punyida i el cercle màgic que se us imposa és el del destí enleïnt i esparracant les folles esperances perquè us lleugi, darrera el desastre de l'apariència, de sentir el paorós frec a frec de l'esperit. Sí que el sou, una mena d'augur, que amb una ardent passió d'humanitat llegiu en les entranyes convulses. I hom de vegades pensa si invertint la història de Prometeu heu demanat que l'ocell fatídic us rosegui les vostres mateixes per a poder robar la llum pagant-ne el preu, altívolament, a l'avançada.»

Errenter quedaven, per a Carner com per a molts altres, els temps en què la selecció dràstica d'estils i tradicions literàries constituïa l'estratègia per a la normalització cultural de Catalunya de l'època. En el seu discurs, Carner feia referència a la tradició de la qual provenia i a la qual continuava fidel Puig i Ferrer, no pas amb entusiasme —no ens enganyéssim—, però sí amb el respecte que imposava la convenció que una cultura es formava a través de la diferència i de la suma d'aquestes diferències, no pas de l'homogeneïtat: «Gran romàntic negre i siena: us destaqueu damunt la nostra perspectiva de rossegades elegàncies que potser demà seran estantisses, de fórmules subtils que qui sap si dejorn seran tingudes com un bergansí massa

96. Joaquim PELLICENA, *Comentaris del dia: Joan Puig i Ferrer*.

97. Pel que fa a la llista d'assistents i a la d'adhesions, vegeu *L'homenatge a Joan Puig i Ferrer*, «La Veu de Catalunya» (14-I-1930), i *Homenatge a Puig i Ferrer*, «La Publicitat» (14-I-1930). El discurs de Carner, íntegre, vegeu-lo reproduït a *Vida literària: Les paraules de Josep Carner en l'homenatge a Puig i Ferrer*, «La Veu de Catalunya» (13-I-1930). No em sé estar de veure una punta d'ironia en el discurs de Carner, la mateixa subtil ironia que traspua de la carta d'adhesió que el poeta envià a Puig i Ferrer pocs dies abans de l'homenatge. Vegeu *Josep Carner i El cercle màgic*, «La Veu de Catalunya» (10-I-1930).

complicat per a entretenir els anys de lactància de cap geni. Cert, esteu emparentat amb dos demiürgs dolorosos i un d'enterc del segle passat; i amb una espaiosa ambició i amb una força cabdalíssima i amb el llarg alè i l'abundor de mitjans constructius que han fet merèixer a la darrera de les vostres obres el premi cobejat, ens sou a tots un exemple d'ardiment, de constància i de poder, de magnitud de fe i de passió de veritat. Cap vida d'escriptor català contemporani no ha estat tan heroicament oferta als espames i als treballs de la creació, amb una abnegació total, moment-se amb gestos titànics entre un llenguatge, com és el nostre, encara fluctuant i una societat encara tudimentària, on ningú pot erigir-se en definitiu valorador d'aquestes començalles de tots plegats, ni saber qui cuitarà més a ser anacrònic. Sembla, però, que no tindreu més remei que durar, vós que heu capturat tanta de vida, amb l'emoció que de vegades, fina, púdica, amanyaga, i d'altres poderosa, decisiva, baqueja. Sembla que no tindreu més remei que estar-vos dret damunt del sòcol, vós que heu vinculat definitivament la nostra literatura a la humanitat, amb la vostra expressió, insuperada en català, de l'angoixa, vós que sota el pòsit de cendres tradicionals heu descobert i alçat amb coratge la brasa viva de la vostra sensibilitat com una flor vermella.»

Tant «La Veu de Catalunya» com «La Publicitat» i «La Nau» van tancar, amb l'homenatge, les referències a la polèmica sobre el veredict del Premi Crexells. Ni «La Veu», ni «La Publicitat», ni «La Nau» no es van fer ressò d'algunes anècdotes, produïdes durant l'acte, que trencaven amb el clima de civilitat que havia volgut imposar la comissió organitzadora a l'homenatge.⁹⁸ Al cap de gairebé un any, quan el món de les lletres catalanes es preparava per a una nova edició del Premi Crexells, encara hi havia qui recordava el rebombori que s'havia organitzat a l'entorn del veredict. Havia servit, ningú no ho negava, com a reclam publicitari per a l'adquisició de les novel·les directament alludides, però, sobretot, com a indicador de les posicions que ocupaven, en la cruïlla dels anys vint als trenta, totes i cadascuna de les peces que configuraven l'engranatge cultural. El Premi Crexells s'havia convertit en un dels eixos al voltant dels quals es debatia l'estat de la cultura —la manca de públic lector, la poca gosadia dels editors, el resclosiment d'alguns autors, els prejudicis d'una crítica sense tradició al darrere, el complex d'inferioritat en relació amb les altres cultures—, i havia obligat els seus protagonistes a definir públicament les seves posicions per primera vegada des de 1925. Personatges com Carner, Ribà o Soldevila, de formació noucentista, destacaren per l'adopció d'una actitud de consens que impedís qualsevol enfrontament directe entre els diferents sectors culturals; per la seva banda, personalitats tan diferenciades com Pla, Montanyà, Díaz-Plaja, Just Cabot, entre altres, reclamaven en canvi la possibilitat de judicar, de prendre partit i seleccionar dràsticament obres, autors i models literaris, encara que això suposés enderrocar prestigis com el de Puig i Ferrer, considerat un model a seguir per aquells qui, com Rovira i Virgili i Agustí Esclasans, havien interposat un barrera infranquejable entre la seva concepció de la cultura i tot allò que fes tuf de Noucentisme, cosa que els havia portat a recuperar models vuitcentistes i modernistes d'acord amb la convicció que aquests eren els únics models que podien fer el pont amb el gran públic.

98. Sembla que Puig i Ferrer ho va enfocar tot des de la perspectiva més victimista possible, i que alguns assistents a l'homenatge van ser objecte d'insults per part de l'homenatjat. Vegeu, en aquest sentit, *Mirador indiscret* i M(anuel) B(RUNET), *Els dijous blancs: L'àpat de les «feres»*, «Mirador», núm. 51 (16-I-1930), p. 1, i Domènec de BELLMUNT, *La rateta del Parc i els escriptors liberals*, «L'Esquella de la Torratxa», núm. 2.638 (17-I-1930), ps. 56-57. En un sentit radicalment diferent, Joan VALLESPINÓS, *No tota la culpa és nostra*, «Terrassa», núm. 18 (8-II-1930), p. 3. El rebombori creat a l'entorn de l'homenatge va arribar a les pàgines de «La Gaceta Literaria». Vegeu «Noticiero», núm. 75 (1-II-1930), p. 12.

El desembre de 1930, davant l'imminent veredicte del Crexells, que seria atorgat a *Laura a la ciutat dels sants*, de Miquel Llor, tothom confiava que el premi fos «una cosa ben normal i que, descomptant el neguit dels directament interessats, es produeixi cada any amb la normalitat amb què s'ha produït aquest».⁹⁹ Era un desig condemnat a restar insatisfet, com ho demostra el balanç del Premi Crexells que feia Joan Teixidor en l'article citat al començament d'aquest paper. Les «vicissituds dramàtiques», les «xafarderies» i les «inconveniències» que, segons el jove crític, poblaven la història del «Premi Crexells» des de la talaia de 1935, contitueixen, per a l'historiador d'avui, no tan sols una font d'informació inestimable per a resseguir el procés de formació d'una tradició novellística sòlida que s'assegurava el recanvi i la continuïtat en l'interès que començava a desvetllar el gènere novellístic en les noves generacions,¹⁰⁰ sinó també, com acabem de veure, un punt de referència obligat a l'hora d'analitzar les interioritats de la dinàmica cultural de la Catalunya dels anys vint i trenta.

MARGARIDA CASACUBERTA

99. *Premi Crexells 1930: El tercer any de Premi*, «Mirador», núm. 98 (18-XII-1930), p. 4.

100. Pel que fa aquesta qüestió, d'allò més interessant, cal remetre a la investigació de Josep M. BALAGUER, *Joan Teixidor, representant del «Grup Universitari»*, 3 vols., tesi doctoral inèdita (Universitat Autònoma de Barcelona, 1993).